

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ
ԳՈՐԾԵՐԻ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ
ՈՐԵՑՈՒՅՑ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու
իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ
հոդվածով կայացված վճիռների կատարմանը

**Մարդու իրավունքների
եվրոպական դատարանի
վճիռների արդյունքում
գործերի վերաբացման
ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ**

25 հունվարի, 2022 թվական

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում գործերի վերաբացման ուղեցույց

Հեղինակներ

Պրոֆեսոր Գրսեգորյ Բորկոսկի, Եվրոպայի խորհրդի միջազգային փորձագետ, Լեհաստանի շրջանային դատարանի դատավոր, Լեհաստանի Ազգային դատական խորհրդի նախկին ղեկավար, Լեհաստանի դատական և հանրային դատավարության ազգային դպրոց միջազգային համագործակցության վարչության ղեկավար (Գլուխ 1),

Պրոֆեսոր Արտակ Ասատրյան, Եվրոպայի խորհրդի ազգային փորձագետ, Երևանի պետական համալսարանի պրոֆեսոր, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում Հայաստանի ներկայացուցչի նախկին տեղակալ (Գլուխ 2):

Ուղեցույցը մշակվել է «Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով կայացված վճիռների կատարմանը» ծրագրի կողմից, որն իրականացնում է Եվրոպայի խորհուրդը՝ Մարդու իրավունքների հավատարմագրային հիմնադրամի մասնակի ֆինանսավորմամբ և Եվրոպայի խորհրդի՝ Հայաստանի համար 2019-2022թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում:

Այս ուղեցույցում արտահայտված տեսակետները պատկանում են հեղինակ(ներ)ին և կարող են չարտացոլել Եվրոպայի խորհրդի պաշտոնական տեսակետները:

Այս ուղեցույցի ամբողջական կամ մասնակի վերարտադրության կամ թարգմանության հետ կապված բոլոր հարցումները պետք է ուղղվեն Եվրոպայի խորհրդի հաղորդակցության տնօրինությանը (F-67075 Strasbourg Cedex կամ publishing@coe.int):

Էջադրում և ձևավորում՝ **Թասկ ՍՊԸ**
Շապիկի Նկար՝ **Shutterstock**

© Եվրոպայի խորհուրդ, հուլիս 2022թ
Տպագրվել է Թասկ ՍՊԸ տպարանում,
Երևան, Երգսկյան 22

Բովանդակություն

Ներածություն.....	4
Ամփոփագիր.....	5
Հապավումների ցանկ.....	8
Գլուխ 1.....	9
Եվրոպայի խորհրդի չափանիշները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում գործերի վերաբացման վերաբերյալ.....	9
Ներածական դիտողություններ.....	9
ՄԻԵԴ-ի մոտեցումը դատական գործի վերաբացման վարույթին	10
Եվրոպայի խորհրդի մոտեցումը դատական գործի վերաբացման գործընթացին	20
ԵՆ անդամ երկրներում դատական վարույթ- ների վերաբացման պրակտիկան.....	26
I. Քրեական դատավարություն	26
II. Քաղաքացիական դատավարություն	29
III. Վարչաիրավական վարույթներ	32
IV. Բարեկամական կարգավորումներ և միակողմանի հայտարարություններ	34
Գլուխ 2.....	38
Վերաբացման ընթացակարգը ՀՀ օրենսդրությունում և դատական պրակտիկայում	38
Քրեական դատավարության օրենսգիրք.....	39
Նոր քրեական դատավարության օրենսգիրք.....	45
Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք.....	50
Վարչական դատավարության օրենսգիրք	55
Ընդհանուր եվրակացություններ և առաջարկություններ	58

Ներածություն

Հայաստան անդամակցում է Եվրա-խորհրդին 2001 թվականի հունվարի 25-ից: Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան Հայաստանում ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի ապրիլի 26-ին: Կատարման հսկողության տակ գտնվող առաջին գործը եղել է Մկրտչյան (Mkrtchyan) (6562/03), որի վերջնական վճիռն ամսաթիվն է 11.04.2007.:

Հայաստանին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) վճիռների կատարմանն աջակցելու նպատակով Եվրոպայի խորհուրդն (ԵԽ) իրականացնում է «Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով կայացված վճիռների կատարմանը» ծրագիրը (այսուհետ՝ Ծրագիր): Ծրագիրն իրականացվում է Եվրոպայի խորհրդի կողմից Հայաստանի համար 2019-2022թ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում՝ Մարդու իրավունքների հավատարմագրային հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ:

Ծրագրի ընդհանուր նպատակն է աջակցել Հայաստանին Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (ՄԻԵԴ) 6-րդ հոդվածին համապատասխան մատչելի, լիարժեք և արդյունավետ արդարադատության հաստատման գործում՝ բարելավելով հայ հասարակությունում մարդու իրավունքների իրա-

կանացման արդյունավետությունը: Ծրագրի նպատակն է աջակցել Հայաստանին ՄԻԵԴ-ի վճիռների կատարման հարցում, որոնցում տեղի են ունեցել ՄԻԵԴ-ի 6-րդ հոդվածի խախտումներ: Նման վճիռների հիմնական թեմատիկ խմբերն են արդարադատության մատչելիության բարելավումը, ապգային դատարանների վճիռների չկատարման կամ ուշացումով կատարման կանխարգելումը, դատական գործընթացների երկարաձգման հետ կապված պաշտպանության միջոցների մշակումը: Այս թեմատիկ ոլորտներն ընդգրկված են նաև Հայաստանում գործող դատաիրավական բարեփոխումներում և Հայաստանի արդարադատության համակարգը եվրոպական չափանիշներին մոտեցնելու համար պահանջում են լրացուցիչ ուշադրություն:

Ծրագիրը նպատակ ունի բարելավել ներպետական օրենսդրական դաշտը և պրակտիկան կապված ՄԻԵԴ-ի վճիռների հիման վրա դատական վարույթների վերաբացման հետ:

Այդ համատեքստում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրական դաշտը ՄԻԵԴ-ի նախադեպային իրավունքի և ԵԽ այլ հարակից չափանիշներին համապատասխանեցնելու նպատակով Եվրոպայի խորհրդի միջազգային խորհրդատու Գժեգոժ Բորկովսկուն և ապգային

փորձագետ Արտակ Ասատրյանին հանձնարարվել է մշակել ՄԻԵԴ-ի վճիռների արդյունքում գործերի վերաբացման ուղեցույց՝ ազգային շրջանակը բերելու համար:

Ուղեցույցը բաղկացած է երկու բաժնից: «Եվրոպայի խորհրդի չափանիշները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում գործերի վերաբացման վերաբերյալ» և «Վերաբացման ընթացակարգը հայաստանյան օրենսդրությունում և պրակտիկա-

յում»:

Միջազգային խորհրդատուն կամել է «Եվրոպայի խորհրդի չափանիշները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում գործերի վերաբացման վերաբերյալ» բաժինը, իսկ ազգային խորհրդատուն ներգրավված է եղել հայաստանյան օրենսդրությունում և պրակտիկայում վերաբացման ընթացակարգի վերաբերյալ բաժնի կազմման աշխատանքում:

Ամփոփագիր

Սույն ուղեցույցը մշակվել է «Աջակցություն Հայաստանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի վերաբերյալ վճիռների կատարմանը» ծրագրի շրջանակներում: Ուղեցույցի առաջին գլխում ներկայացվել է ՄԻԵԴ-ի վճիռների և որոշումների հիման վրա ներպետական վարույթների վերաբացմանն առնչվող ՄԻԵԴ-ի նախադեպային իրավունքը, ԵՆ նախարարների կոմիտեի վերաբերելի հանձնարարականները և ԵՆ անդամ պետությունների օրենսդրությունների վերաբերելի իրավակարգավորումները: Ուղեցույցի երկրորդ գլխում ուսումնասիրվել է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության՝ ՄԻԵԴ-ի վճիռների և որոշումների հիման վրա դատա-

կան ակտերի վերանայմանն առնչվող տրամերը՝ դրանցում առկա բացերը, թերի կարգավորումները և անորոշությունները վեր հանելու և դրանց վերացման և հետագա կատարելագործման համար համապատասխան առաջարկություններ ներկայացնելու նպատակով:

Եվրոպայի խորհրդի միջազգային խորհրդատու Գժեգոժ Բորկովսկին կազմել է «Եվրոպայի խորհրդի չափանիշները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում գործերի վերաբացման վերաբերյալ» բաժինը, իսկ ազգային խորհրդատու Արտակ Ասատրյանը ներգրավված է եղել հայաստանյան օրենսդրությունում և պրակտիկայում վերաբացման ընթացակարգի վերաբերյալ բաժնի կազմման աշ-

խատանքում:

Վերլուծվել են հետևյալ իրավական ակտերը.

- Մարդու իրավունքների և հիմնարար ապաստությունների պաշտպանության եվրոպական կոնվենցիա (Կոնվենցիա),
- Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի Rec (2000) 2 հանձնարարականը անդամ պետություններին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներից հետո ներպետական մակարդակով որոշ գործերի վերաքննության կամ վերաբացման վերաբերյալ,
- ՄԻԵԴ մի շարք վճիռներ և որոշումներ,
- ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք,
- ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգիրք,
- ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք,
- ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրք,
- ՀՀ սահմանադրական և վճռաբեկ դատարանների որոշումները և այլն:

Վերլուծությունը կատարվել է համակարգային վերլուծության, դեդուկցիայի, իրավահամեմատական, քննադատական-վերլուծական և այլ եղանակներով: Արդյունքում արվում են մի շարք եզրակացություններ և որոշ առաջարկություններ՝ բարելավելու ՀՀ քրեական, քաղաքացիա-

կան և վարչական դատավարության օրենսգրքերի համապատասխան կարգավորումները: Ընդհանուր եզրակացությունն այն է, որ ներպետական վարույթների վերաբացման գործընթացը կարգավորող որոշ դրույթներ որոշ չափով խնդրահարույց են և պետք է բարելավվեն՝ գործնականում հակասություններից ու խնդիրներից խուսափելու համար:

Ուսումնասիրության արդյունքում բացահայտվել են հետևյալ խնդիրները.

- բոլոր դատավարական օրենսգրքերը Կոնվենցիայով կամ դրան կից արձանագրություններով երաշխավորված անձի իրավունքների և ապաստությունների խախտում արձանագրող ՄԻԵԴ-ի վճիռները և որոշումները դիտարկում են դատական ակտի վերանայման անվերապահ հիմք: Խնդիրն այն է, որ նման դեպքերում ոչ միշտ է հնարավոր դատական ակտի վերանայման միջոցով հասնել իրավունքի խախտման վերացմանը կամ մինչև խախտումը եղած վիճակի վերականգնմանը (*restitutio in integrum*): Այդ առումով առաջարկում ենք դատավարական օրենսգրքերում ավելացնել դատական ակտի վերանայման պայման՝ նշելով, որ այն կարող է վերանայվել, եթե խախտումը ապդեցություն է ունեցել գործի ելքի վրա, և այն չի կարող վերացվել կամ դրա արդյունքում պատճառված վնասը չի

կարող փոխհատուցվել այլ կերպ, քան դատական ակտի վերանայումն է: Ի դեպ, նման պայմաններ առկա են Եվրոպական մի շարք պետությունների դատավարական օրենսգրքերում: Այս առումով հարկ է նշել, որ Վճռաբեկ դատարանը ներկայացված մի շարք բողոքների առնչությամբ արդեն ունի ձևավորած նախադեպային իրավունք և մերժել է մի շարք գործերի վերաբացումը՝ գտնելով, որ Եվրոպական դատարանի խախտում արձանագրող վճիռը կամ որոշումը հիմք չէ դատական ակտը բեկանելու համար:

■ ՄԻԵԴ-ի վճիռների ուժի մեջ մտնելու համար Կոնվենցիան նախատեսում է տարբեր ժամկետներ՝ կախված նրանից, թե վճիռը Կոմիտեի, Պալատի, թե Մեծ պալատի կողմից է կայացվել: Հետևաբար, դատական ակտի վերանայման հիմքի առաջացման և այդ ակտը վերանայելու բողոք ներկայացնելու առնչությամբ ժամանակային առումով գործող դատավարական իրավակարգավորումների պարագայում կարող են խնդիրներ առաջանալ: Առաջարկվել է ՄԻԵԴ-ի վճիռը կամ որոշման հիման վրա դատական ակտի վերանայման դատավարական ժամկետներին վերաբերող դրույթները փոխել՝ սահմանելով, որ նոր հանգամանքով դատական ակտը վերանայելու համար բողոք կարող է բերվել Հայաստանի Հանրապետության մաս-

նակցությամբ գործող միջազգային դատարանի վճիռը կամ որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո, օրինակ, 4 կամ 6 ամսվա ընթացքում:

■ Վեր հանված կարևոր խնդիրներից էր ՄԻԵԴ-ի վճիռների հայերեն թարգմանության հարցը, որն էական է դիտարկվում Վճռաբեկ դատարանի կողմից գործի վերաբացման վարույթներում: Նկատի ունենալով գործնականում ծագող խնդիրները ՄԻԵԴ-ի վճիռների հայերեն թարգմանությունը ներկայացնելու պահանջի առնչությամբ առաջարկվել է դատավարական օրենսգրքերում հստակեցնել Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի վճիռը կամ որոշման հայերեն թարգմանությամբ տարբերակը կցելու պահանջը՝ անկախ դրանցում դատավարության և դրա ընթացքում ներկայացվող փաստաթղթերի լեզվին վերաբերող ընդհանուր դրույթի գոյությունից: Սա հստակություն կմտցնի քննարկվող իրավահարաբերություններում և կբացառի տարընթերցումները:

■ Բացի այդ, նկատի ունենալով, որ անորոշություն կա ՄԻԵԴ-ի վճիռների և որոշումների հայերեն «պատշաճ թարգմանության» հարցում, առաջարկվել է օրենսդրորեն հստակեցնել, որ որպես այդպիսին դիտարկվում է ՀՀ արդարադատության նախարարության

«Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից կատարված թագմանությունը, ինչը և ընդունելի է Վճռաբեկ դատարանի համար: Սա կբացառի դատական ակտի վերանայման բողոք բերողների կողմից սեփական միջոցներով ՄԻԵԴ-ի վճիռների թարգմանությունները և կապատի նրանց ավելորդ ծախսերից:

■ Դատական ակտի վերանայման համար բողոք բերելու ժամկետներն առավել կանխատեսելի դարձելու համար առաջարկվել է ՄԻԵԴ-ի վճիռները կամ առնվազն Կոմիտեի և Մեծ պալատի կազմով կայացվածները թարգմանել ոչ թե 3, այլ 2 ամսվա ընթացքում, ինչը բողոք բերող անձի համար ժամանակային առումով առավել հարմարավետ կդարձնի բողոքի նախապատ-

րաստումը:

■ Առաջարկվել է վարույթի մասնավոր մասնակիցներից բացի Քր. դատ. օր.-ում նոր հանգամանքի հիմքով դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու սուբյեկտների ցանկում ավելացնել ՄԻԵԴ-ում գործի քննությանը ներգրավված անձանց, ովքեր իրավաչափ շահ ունեն այդ ակտի վերանայման հարցում:

■ Նկատի ունենալով, որ դատավարության մասնակցի իրավահաջորդի կողմից դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու ժամկետը Քաղ. դատ. օր.-ում կարգավորված չէ՝ առաջարկվել է Վարչ. դատ. օր.-ի համանմանությամբ հարցը կարգավորել նաև Քաղ. դատ. օր.-ում:

Հապավումների ցանկ

ԵՆ	Եվրոպայի խորհուրդ
Կոնվենցիա	Մարդու իրավունքների և հիմնարար ավատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիա
ՄԻԵԴ	Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան
Քր. դատ. օր.	ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք
Քաղ. դատ. օր.	ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք
Վարչ. դատ. օր.	ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրք

Եվրոպայի խորհրդի չափանիշները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում գործերի վերաբացման վերաբերյալ

Ներածական դիտողություններ

Ինչպես նշված է Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի Rec (2000) 2 հանձնարարականի բացատրական հուշագրում անդամ երկրներին՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում ներպետական մակարդակով որոշ գործերի վերաքննության կամ վերաբացման վերաբերյալ, Կոնվենցիայի Պայմանավորվող կողմերը, Նախարարների կոմիտեի հսկողության ներքո, Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածով սահմանված պարտավորությունը կատարելու հարցում ունեն հայեցողության ակատություն՝ «կատարելու Դատարանի վերջնական վճիռը ցանկացած գործով, որին նրանք կողմ են հանդիսանում»:

Դատարանը որոշել է. «վճիռը, որով դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել խախտում, պատասխանող պետության համար առաջացնում է իրավական պարտավորություն՝ վերացնել խախտումը և հատուցել դրա հետևանքները՝ հնարավորինս վերականգնելու մինչ խախտումը

գոյություն ունեցող իրավիճակը» (տե՛ս, մասնավորապես՝ Դատարանի վճիռը Պապամիխալուպուլոսն ընդդեմ Հունաստանի գործով, 1995 թվականի հոկտեմբերի 31, կետ 34, Սերիա A 330-B): Դատարանն այստեղ արտահայտում էր *restitutio in integrum* միջազգային իրավունքի հայտնի սկզբունքը, որը հաճախակի կիրառվել է նաև Նախարարների կոմիտեի կողմից ընդունված որոշումներում: Այս համատեքստում ավելի ու ավելի ակնհայտ է դառնում ավզային իրավական համակարգերի հնարավորությունների բարելավման անհրաժեշտությունը՝ ապահովելու տուժող կողմի համար *restitutio in integrum* հնարավորությունը:

Թեև Կոնվենցիան չի պարունակում որևէ դրույթ, որը Պայմանավորվող կողմերին պարտադրում է իրենց ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսել վարույթի վերաքննում կամ վերաբացում, սակայն նման հնարավորությունների առկայությունը, հատուկ հանգամանքներում, ապացուցել է իր կարևորությունը,

իսկ որոշ դեպքերում *restitutio in integrum* հասնելու, իրոք, միակ միջոցն է: Շատ պետություններ արդեն իսկ ընդունել են հատուկ օրենք, որը նախատեսում է նման վերաքննության կամ վերաբացման հնարավորություն, և դրանց թիվը գնալով ավելանում է: Այլ պետություններում այս հնարավորությունը կիրառվել է դատարանների և պետական իշխանությունների կողմից՝ գործող օրենսդրության ներքո:

Ինչ վերաբերում է տերմինաբանությանը, ապա հանձնարարականում որպես ընդհանուր եզրույթ օգտագործվում է «վերափորձաքննություն»: «Վարույթի վերաբացում» եզրույթը նշանակում է դատական վարույթի վերաբացում որպես գործը վերաքննելու հատուկ միջոց: Կոնվենցիայի խախտումները կարող են շտկվել տարբեր միջոցներով՝ սկսած գործի վարչական վերաքննումից (օրինակ՝ նախկինում մերժված կացության թույլտվության տրամադրումից) մինչև դատական վարույթների լրիվ վերաբացումը (օրինակ՝ քրեական դատավճիռների դեպքում): Ձեռնարկը կկենտրոնանա վերջին, այսինքն՝ դատական գործի վերաբացման խնդրի վրա:

ՄԻԵԴ-ի մոտեցումը դատական գործի վերաբացման վարույթին

Ինչպես նշել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը *Bochan v. Ուկրաինա* (2) վճիռ (4-50), ըստ երկարամյա և հաստատված նախադեպային իրավունքի՝ Կոնվենցիան չի երաշխավորում կարճված գործի վերաբացման իրավունքը: Դադարեցված դատական վարույթի վերաբացում պահանջող արտահերթ բողոքները սովորաբար չեն ներառում «քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների» կամ «որևէ քրեական մեղադրանքի» որոշում, և, հետևաբար, 6-րդ հոդվածը համարվում է դրանց նկատմամբ անկիրառելի: (տե՛ս, ի թիվս բավմաթիվ այլ աղբյուրների *X v. Austria*, no. 7761/77, Commission decision of 8 May 1978, Decisions and Reports (DR) 14, p. 171; *Surmont, De Meurechy and Others v. Belgium*, nos. 13601/88 and 13602/88, Commission decision of 6 July 1989, DR 62, p. 284; *J.F. v. France* (dec.), no. 39616/98, 20 April 1999; *Zawadzki v. Poland* (dec.) no. 34158/96, 6 July 1999; *Sonnleitner v. Austria* (dec.), no. 34813/97, 6 January 2000; *Sablon v. Belgium*, no. 36445/97, 86, 10 April 2001; *Gorizdra v. Moldova* (dec.), no. 53180/99, 2 July 2002; *Kucera v. Austria*, no. 40072/98, 3 October 2002; *Franz Fischer; Jussy v. France*, no. 42277/98, 18, 8 April 2003; *Dankevich v. Ukraine*, no. 40679/98,

29 April 2003; Steck-Risch and Others; calan; Schelling; Hurter v. Switzerland (dec.), no. 48111/07, 15 May 2012; Dybeku v. Albania (dec.), no. 557/12, 30, 11 March 2014): Դա պայմանավորված է նրանով, որ այնքանով, որքանով հարցը ընդգրկված է ներպետական դատավարության վերջնական վճռի *res judicata* սկզբունքով, սկզբունքորեն չի կարելի պնդել, որ հետագա անհետաձգելի դիմումը կամ գանգատը, որով պահանջվում է վերանայել այդ վճիռը, վիճելի պահանջ է առաջացնում ներպետական օրենսդրությամբ ճանաչված իրավունքի առկայության վերաբերյալ կամ որ դատավարության արդյունքը, որով որոշվում է նույն գործը վերանայելու կամ չվերանայելու հարցը, որոշիչ է «քաղաքացիական իրավունքների կամ պարտականությունների կամ ցանկացած քրեական մեղադրանքի որոշման համար»: (Համեմատեք և հակադրեք *Melis v. Greece*, no. 30604/07, 18-20, 22 հուլիսի 2010 թ., որը շեղվում է նշված մոտեցումից):

Այս մոտեցումը կիրառվել է նաև այն դեպքերում, երբ դատարանի կողմից Կոնվենցիայի խախտման մասին եզրակացության հիման վրա պահանջվել է դադարեցված ներպետական դատական վարույթների վերաբացում (տե՛ս, օրինակ, վերը նշված *Franz Fischer*). 6-րդ հոդվածով նախատեսված՝ դիմումատուի բողոքն անընդունելի ճանաչելով *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* (no. 2) ((թիվ 32772/02,

24, 4 հոկտեմբերի 2007թ.) գործով, Պալատը նշել է.

«24. ... Նրա նախադեպային իրավունքից պարզ է դառնում, որ սույն հոդվածը կիրառելի չէ վերաքննության կամ քաղաքացիական դատավարության վերաբացման դիմումի վերաբերյալ վարույթների նկատմամբ (տե՛ս *Sablon v. Belgium*, No. 36445/97, 86, 10 ապրիլի 2001թ.): (Դատարանը պատճառ չի տեսնում, թե ինչու նույն մոտեցումը չպետք է կիրառվի նաև Կոնվենցիայի խախտում հայտնաբերելուց հետո վարույթը վերսկսելու դիմումի նկատմամբ (տե՛ս, քրեական գործի առնչությամբ, *Franz Fischer v. Austria* (որոշում), թիվ 27569/02, ՄԻԵԴ 2003-VI): Հետևաբար, այն գտնում է, որ 6-րդ հոդվածով նախատեսված բողոքը *ratione materiae* անհամատեղելի է Կոնվենցիայի դրույթների հետ»:

Եթե արտահերթ բողոքարկումից հետևում է կամ այն հանգեցնում է գործի վերաբացման, 6-րդ հոդվածը կիրառվում է «վերաբացման» վարույթի նկատմամբ սովորական եղանակով (տե՛ս, օրինակ *Sablon*, 88-89; *Vanyan v. Russia*, no. 53203/99, 56, 15 December 2005; *Zasurtsev v. Russia*, no. 67051/01, 62, 27 April 2006; *Alekseyenko v. Russia*, no. 74266/01, 55, 8 January 2009; *Hakkar*; and *Rizi v. Albania* (dec.), no. 49201/06, 47, 8 November 2011):

Ավելին, 6-րդ հոդվածը նաև կիրառելի է որոշ դեպքերում, երբ վարույ-

թը, թեև ներպետական օրենսդրության մեջ բնութագրվում է որպես «անհետաձգելի» կամ «բացառիկ», բայց համարվում է, որ իր բնույթով և ծավալով նման է սովորական բողոքարկման վարույթին, և վարույթի ներպետական բնութագրումը կիրառելիության հարցում որոշիչ չի համարվում: Այսպես՝ *San Leonard Band Club v. Malta* (no. 77562/01, 41-48, ECHR 2004-IX) գործով 6-րդ հոդվածը կիրառելի էր համարվում նոր դատավարության պահանջի վերաբերյալ դատավարության նկատմամբ: Դատարանը պատճառաբանեց, որ հայցը նման է Վճռաբեկ դատարանի առջև իրավական հարցերով բողոքարկմանը, Մալթայի իշխանությունները չեն կիրառել որևէ հայեցողական լիապորություն, սակայն պահանջվել է որոշում կայացնել հարցումի վերաբերյալ, և նոր դատավարության արդյունքը վճռորոշ է եղել դիմող ընկերության «քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների» պաշտպանության համար:

Նմանապես, *Maresti v. Croatia* (թիվ 55759/07, 2009թ. հունիսի 25) գործով Դատարանը գտել է, որ քրեական գործով վերջնական վճռի անհետաձգելի վերանայման պահանջի վերաբերյալ վարույթը հայտնվում է 6-րդ հոդվածի շրջանակում: Քննելով այդ վարույթի բնույթն ու առանձնահատկությունները՝ այն նշել է, որ անհետաձգելի վերանայման հայցումը հասանելի է եղել ամբաստանյալին օրենքի խիստ սահմանա-

փակ սխալների պատճառով, որոնք գործել են ի վնաս ամբաստանյալի, հայցումը պետք է ներկայացվեր ամբաստանյալին Վերաքննիչ դատարանի վճիռը հանձնելուց հետո մեկամսյա խիստ ժամկետում, ընդ որում՝ անհետաձգելի վերանայումն արդարացնող պատճառները հստակորեն թվարկված էին Խորվաթիայի քրեական դատավարության օրենսգրքում և ենթակա չէին որևէ հայեցողական որոշման Խորվաթիայի Գերագույն դատարանի կողմից: Դատարանն այնուհետև նշել է, որ անհետաձգելի վերանայման հայցումն ունի իր համարժեքը Խորվաթիայի քաղաքացիական դատավարության մեջ քաղաքացիական գործերով իրավական կետերի բողոքարկման տեսքով, որոնց նկատմամբ կիրառվում է 6-րդ հոդվածը (տե՛ս վերը նշված վճռի 25-28-րդ կետերը):

Ամփոփելով նշենք, թեև 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը սովորաբար կիրառելի չէ կարճված դատական վարույթի վերաբացում պահանջող անհետաձգելի բողոքների նկատմամբ, անհետաձգելի բողոքարկման գծով վարույթի բնույթը, շրջանակը և առանձնահատկությունները համապատասխան իրավական հավակարգում կարող են այնպիսին լինել, որ այդ տեսակի բողոքի վարույթն իրականացվի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի և արդար դատաքննության երաշխիքների շրջանակում, որը այն ապահովում է դատավարության կողմերին: Համապատաս-

խանաբար, Դատարանը պետք է ուսումնասիրի գործում խնդրո առարկա բացառիկ բողոքի բնույթը, շրջանակը և առանձնահատկությունները:

Դատարանի վճիռների արդյունքում դատական վարույթների վերաբացման վերաբերյալ ՄԻԵԴ-ի նախադեպային իրավունքը ներկայացվել է 2015 թվականին կլոր սեղանի ժամանակ (տե՛ս ստորև) դատարանի քարտուղար Մարիա Ցիրլիի կողմից (հասանելի է միայն ֆրանսերեն <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805921cf>, որը լայնորեն մեջբերված է ստորև):

Մեկնաբանելով *restitutio in integrum* սկզբունքի կիրառման ոլորտը՝ Քարտուղարը նշում է, որ փոխհատուցման նկատմամբ բնեղեն փոխհատուցման գերակայությունն, իրոք, ակնհայտ է սեփականության պաշտպանությանը վերաբերող հարցերում: Այդուհանդերձ, բնաիրային փոխհատուցումը կարող է նույնքան կամ նույնիսկ ավելի նախընտրելի լինել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածին առնչվող դեպքերում՝ երաշխավորելով արդար դատաքննության իրավունքը: Այսպիսով, ինչ վերաբերում է, օրինակ, ներպետական արդարադատության համակարգի որոշումների չկատարման դեպքերին, Դատարանը շատ հաճախ օգտագործում է իր լիազորությունները՝ նշելու անհատական միջոցներ պատասխանող պետությանը խնդրելու

կատարել վեճի առարկա որոշումը: Նաև Կոնվենցիային հակասող ճանաչված ներպետական դատարանների ամենաուրբ որոշումների ոլորտում գործի վերաքննումը կամ ներպետական դատական վարույթների վերաբացումը հաճախ ամենաարդյունավետն է, եթե ոչ միակը՝ *restitutio in integrum*-ի հասնելու համար:

2003թ.-ի *Genel v. Turkey* գործի նախադեպով (որի 27-րդ կետում նշվում է, որ «երբ Դատարանը ելրակացնում է, որ դիմումատուի դատավճիռը կայացվել է դատարանի կողմից, որը 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով անկախ և անաչառ չի եղել, նա գտնում է, որ սկզբունքորեն ամենաճիշտը կլինի, որ դիմողին առանց հապաղելու կրկին դատեն անկախ դատարանի կողմից և անաչառ ձևով», վերաբացման դրույթը օգտագործվել է բավաթիվ գործերում, նախքան *Մեծ պալատի վճիռներով փոքր-ինչ calan v. Turkey* և *Sejdovic v. Italy* գործերով (վճիռները համապատասխանաբար կայացվել են 2005 և 2006 թվականներին և վերաբերում են Թուրքիայում պետական անվտանգության դատարանների և Իտալիայում հեռակա դատավճիռների կայացման անկախությանը և անաչառությանը): Այս վճիռներից ի վեր նմանատիպ գործերով, բայց նաև այլ քրեական գործերով Դատարանի կողմից հետևողականորեն կիրառվում է վերաբացման դրույթը: Իրականում գոյություն ունեն 6-րդ

հողվածի խախտման մի քանի տեսակներ, որոնց դեպքում այդ կետը կարող է կիրառվել՝ դատարան դիմելու իրավունքի խախտում, դատավարությանը մասնակցելու կամ դատավորի կողմից լսվելու իրավունքի խախտում, մրցակցային դատավարության և կողմերի հավասարության սկզբունքների խախտում, մեղադրող կողմի կամ պաշտպանության համար վկաներին հարցաքննելու իրավունքի խախտում, մեղադրյալի՝ իրեն առաջադրված մեղադրանքի բնույթի և պատճառի մասին տեղեկանալու, ինչպես նաև իր պաշտպանության նախապատրաստման համար անհրաժեշտ ժամանակն ու հնարավորությունները տնօրինելու իրավունքի խախտում, պաշտպանի օգնություն ստանալու իրավունքի խախտում, ոստիկանության գաղտնալսման արդյունքում հավաքված նյութերը քրեական դատավարությունում չօգտագործվելու իրավունքի խախտում, նախաքննության ընթացքում խոշտանգումների ներքո վերցված ցուցմունքների և փաստաբանի բացակայության դեպքում քրեական դատավարությունում չօգտագործվելու իրավունքի խախտում և այլն:

Քրեական դաշտից դուրս Դատարանը վերսկսման դրույթն օգտագործում է նաև քաղաքացիական վարչաիրավական կամ ֆինանսական գործերով, մասնավորապես՝ դատարան դիմելու իրավունքի խախտման դեպքում: Այդուհանդերձ, քաղաքացիական գործերով Դա-

տարանը չի անտեսում, որ Պայմանավորվող պետություններն իրենք պետք է որոշեն իրենց վճիռներն ի կատար ածելու լավագույն միջոցը՝ առանց անհիմն հակասելու *es judicata* իրավավորության կամ իրավական որոշակիության սկզբունքներին, մասնավորապես այն դեպքերում, երբ վեճը վերաբերում է երրորդ անձանց, որոնց սեփական օրինական շահերը պետք է պաշտպանվեն: Մինչդեռ 6-րդ հողվածի խախտման դեպքերն այն ոլորտն են, որտեղ վարույթի վերաբացումը կարող է ամենաճիշտ պաշտպանության միջոցը լինել, Դատարանը ընդլայնում է սույն կետի կիրառման շրջանակը Կոնվենցիայի խախտման այլ կատեգորիաներով: Օրինակ՝ վերաբացման կետը կիրառվել է նաև Կոնվենցիայի 2-րդ (*Abuyeva and others v. Russia*), 7-րդ (*Dragotoni and Militaru-Pidhorni v. Romania*) կամ 8-րդ (*Paulik v. Slovakia, Ageyevy v. Russia*) հողվածների խախտման դեպքերում:

Կոնվենցիայի 6-րդ հողվածի խախտման դեպքում վերաբացման դրույթը հիմնականում կիրառվում է 41-րդ հողվածին առնչվող արդարացի փոխհատուցման մասով: Այս դրույթը նախատեսում է, որ Դատարանը կարող է տուժող կողմին արդարացի փոխհատուցում շնորհել, եթե պատասխանող պետության ներպետական օրենսդրությունը միայն մասամբ է վերացնում Դատարանի կողմից իր վճռում հայտնաբերված խախտման հետևանքները:

Մասնավորապես, 41-րդ հոդվածում ասվում է, որ գումարային փոխհատուցման կարելի է դիմել միայն այն դեպքում, երբ իրավիճակի վերականգնումը՝ այնպես, կարծես խախտում չի եղել, հնարավոր չէ: Ուստի տրամաբանական է թվում, որ նման դեպքերում Դատարանը առաջարկում է վերաբացել վարույթը՝ որպես միջոց, որը փոխարինում կամ լրացնում է արդարացի փոխհատուցումը, որը տվյալ հանգամանքներում կրում է օժանդակ բնույթ:

Այս տրամաբանության մեջ Դատարանը օգտագործում է վերաբացման դրույթը՝ մինևույն ժամանակ բարոյական վնասի համար գումար հատկացնելով կամ օգտագործում է վերաբացման կետը, սակայն մերժում է դրամական փոխհատուցում տրամադրել՝ համարելով, որ 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտման հայտնաբերումն ինքնին բավարար բավարարում է: արդարություն? Անհասկանալի է-

Հետևելով այս տրամաբանությանը՝ Դատարանը կիրառում է վերաբացման դրույթը՝ միաժամանակ գումար հատկացնելով բարոյական վնասի համար կամ կիրառելով այնմիաժամանակ մերժում է դրամական փոխհատուցում տրամադրելը՝ համարելով, որ 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտման հայտնաբերումն ինքնին արդարության բավարար վերականգնում է (Sejdovic v. Italy): Դատարանը կարող է նաև այլընտրանք առաջարկել պետությանը. կամ իրավունք տալ դիմումատուին

Նոր դատաքննություն պահանջել, կամ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում կատարել (Claes and others v. Belgium): Դատարանը կարող է նաև վերապահել 41-րդ հոդվածի կիրառությունը՝ հոդվածի համաձայն իր իրավասության շրջանակներում ստուգելու համար Պատասխանող պետության կողմից ընդունված միջոցների բավարար լինելը կամ ոչ իր դեմ կայացված ըստ էության դատապարտող վճիռը կատարելու համար: 1994 թվականով թվագրված Barber, Messegu and Jabardo v. Spain գործը Դատարանի կողմից իրականացված վերահսկողության լավ օրինակ է: Քրեական դատավարության արդարության վերաբերյալ սույն գործով Դատարանը գտել էր 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում և հետաձգել արդարացի փոխհատուցում տրամադրելու հարցը: Գործը վերսկսելուց հետո Դատարանը գտավ, որ իշխանությունների կողմից մինչ այդ ձեռնարկված միջոցները (ներպետական դատական վարույթների վերաբացում, դիմումատուների ապատ արձակում և արդարացում), որքան էլ նշանակալի լինեն, չեն կարող ինքնին *restitutio in integrum* կամ Կոնվենցիայի խախտմամբ քրեական դատավարության անմիջական հետևանքով դիմումատուների կողմից կրած կալանքի հետևանքով առաջացած վնասի ամբողջական փոխհատուցում հանդիսանալ, ուստի նաև դրամական փոխհատուցում շնորհեց դիմումատուներին: Նմանապես, Schuler-Zraggen v. Switzerland գործով, որտեղ նա

Եվրակազմը էր, որ սոցիալական ապահովության նպաստների առումով դատավարությունն անարդար էր, և հետաձգել նյութական վնասի փոխհատուցման հարցը, որից հետո, թեև վերանայման արդյունքում դիմումատուին հետադարձ սկզբունքով շնորհվել էր անաշխատունակության կենսաթոշակ, Դատարանը հաշվի էր առել ժամանակի կորուստը և պարտադրել պետությանը տուկոսներ վճարել ուշացման համար, որպես արդարացի փոխհատուցում: Սակայն նույնիսկ եթե պարզ է, որ արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ առանձին վճիռը կարող է ներպետական օրենսդրությամբ վարույթի վերաբացումը վերահսկելու գործիքի դեր խաղալ, Դատարանը ոչ հաճախ է դիմել է այդ միջոցին, մասնավորապես՝ դրան նախորդող դատավարության հետագա երկարաձգումը կանխելու նպատակով:

Բացի այդ, վերաբացման դրույթը հաճախ կիրառվում է՝ վկայակոչելով օրենսդրությունում դատավարության վերանայման մեխանիզմի առկայությունը, ինչպես օրինակ՝ Ռումինիայի (Fluera, Niulescu) կամ Ռուսաստանի (Vladimir Romanov, Pishchalnikov) դեմ գործերով: Կան նաև որոշ դեպքեր, երբ Դատարանը չի ներմուծում վերաբացման դրույթը, սահմանափակվելով վերաբացման առկա ներքին մեխանիզմով (Nikolitsas v. Greece):

Վերջապես, վերաբացման կետը կիրառելու համար Դատարանը օգտագործում է Կոնվենցիայի 46-րդ

հոդվածը: Այս մոտեցումը համահունչ է Մեծ պալատի կողմից *calan v. Turkey* և *Sejdovic v. Italy* գործերով որդեգրված մոտեցմանը:

Մեկ այլ հարց, որը ծագում է, այն է, թե արդյո՞ք այս կետը պետք է ներառվի դատողությունների դրույթներում, թե՛ միայն 41-րդ կամ 46-րդ հոդվածներին վերաբերող պատճառաբանության մեջ: Սկզբում որոշ վճիռներ ներառվել էին նաև այս կետը գործի սահմանող մասում (*Claes v. Belgium*, *Lungoci v. Romania*), սակայն այդ մոտեցումը լայն կիրառում չէր գտել: Այնուհետև, 2008 թվականին *Salduz v. Turkey* գործով կայացված վճռում Մեծ պալատը նախընտրեց ավանդական մոտեցումը և սահմանափակվեց 41-րդ հոդվածին առնչվող պատճառաբանության մեջ վերաբացման կետ ներմուծելով: Հետաքրքիր է, սակայն, որ դատավորներ Ռոպակիսը, Շախլմանը, Ջիեմելեն և Լավարովա Տրայկովսկան իրենց համընկնող Եվրակազմության մեջ, որը կցված է վճռին, գտնում էին, որ այս կետը պետք է կրկնվեր նաև գործով վճռի սահմանող մասում այն հիմքով, որ Դատարանը պետք է հորդորի ներպետական իշխանություններին դիմելու վերաբացման ընթացակարգին, եթե, իհարկե, դիմողն այդպես ցանկանա: *Salduz* գործով վճիռից ի վեր Մեծ պալատի և տարբեր բաժինների սովորական պրակտիկան այն է, որ վերաբացման կետը ներառվում է միայն վճռի պատճառաբանության մեջ (*Cudak v. Lithuania* [GC],

Taxquet v. Belgium [GC], Laska and Lika v. Albania և այլն):

Այդուհանդերձ, այս կետի վերաբերյալ շարունակվեցին արտահայտվել չհամընկնող կարծիքներ՝ վերաբացման կետը դատավճիռների սահմանող մասում ներմուծելու առաջարկով: Դատավորներից ոմանք իսկապես ելնում են նրանից, որ դատավճռի սահմանող մասն է, որ պարտադիր է կողմերի համար 46-րդ հոդվածի 1-ին մասի նպատակներով, և որ, հետևաբար, իրավական տեսանկյունից անտեղի չէ, որ Դատարանի որոշ նկատառումներ ներառվեն նաև դատավճռի սահմանող մասում: Բոլոր դեպքերում Դատարանը վերապահում է իր պրակտիկան հարմարեցնելու և նույնիսկ համարձակություն ցուցաբերելու ապատությունը, երբ դա հիմնավորվում է յուրաքանչյուր գործին հատուկ հանգամանքներով և հայտնաբերված խախտման բնույթով: Այդպես, 2009թ. Scoppola v. Italy գործով վիճարկելով Կոնվենցիայի 6-րդ և 7-րդ հոդվածները՝ օրենսդրական որոշման հետադարձ կիրառման միջոցով անժամկետ վավերականություն պահանջելու հիմունքով, Մեծ պալատը չբավարարվեց պատասխանող պետությանը դատավարությունը վերսկսելու խնդրանքով և ինչպես իր վճռի նկարագրող, այնպես էլ սահմանող մասում նշեց, որ պետության պարտականությունն է «ապահովել, որ դիմումատուի նկատմամբ նշանակված ցմահ ապատակարկումը փոխարինվի երե-

սուն տարին չգերապանցող ապատակարկմամբ»:

Պետք է շեշտել, որ բացի 41-րդ հոդվածի վերաբերյալ առանձին որոշում կայացնելու հնարավորությունից՝ ստուգելու, որ հայտնաբերված խախտումն ամբողջությամբ վերացվել է, Դատարանը կիրառում է ինքնազսպման քաղաքականություն և ինքնակամ դուրս է մնում պատասխանող պետության և Նախարարների կոմիտեի միջև երկխոսությունից: Իրոք, Դատարանը միշտ շեշտել է, որ իրավասություն չունի ստուգելու, թե արդյոք Պայմանավորվող կողմը կատարել է իր հանդեպ սահմանված պարտավորությունները. այսպիսով, նա անընդունելի է հայտարարել *ratione materiae* պահանջները, որոնք հիմնված են պետության կողմից իր վճիռները չկատարելու վրա: (*Lyons v. United Kingdom* (որոշում)):

Այնուամենայնիվ, Նախարարների կոմիտեի դերը վճիռների կատարման ոլորտում չի նշանակում, որ պատասխանող պետության կողմից հայտնաբերված խախտումը վերացնելու միջոցները չեն կարող առաջացնել նոր խնդիր՝ չկարգավորված վճռով և ինքնին լինել նոր գանգատի առարկա, որը Դատարանը ստիպված է լինելու քննել (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz c. Switzerland, Hakkar v. France* (dec.)): Հետևաբար, առաջին հերթին պետք է որոշել, թե ինչ է «նոր խնդիրը» իրենից ներկայացնում և հայտնաբերել դրա ներկայությունը նոր հարցման շրջանակներում: Տվյալ դեպքում Դա-

տարանը գտնում է, որ 46-րդ հոդվածով Նախարարների կոմիտեին վերապահված լիապորությունների նկատմամբ որևէ հավակնություն չկա: Այսպիսով, Դատարանը իրեն իրավասու է ճանաչել լսելու իր կայացրած վճիռներից հետո մի շարք գործերով ներկայացված բողոքները, այն դեպքերում, երբ ներպետական իշխանությունները գործի վերաքննություն են իրականացրել՝ լինի դա վարույթը վերաբացելով կամ ամբողջությամբ նոր դատավարություն վարելով:

Թեմայի վերաբերյալ իր նախադեպային իրավունքի օրինակներից կարելի է մեջբերել վերը նշված *Bochan v. Ուկրաինա* (N 2) 2015 թվականի փետրվարի 5-ի գործը: Տվյալ դեպքում դիմումատուն բողոքել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի և թիվ 1 Արձանագրության 1-ին մասի տեսանկյունից «բացառիկ հանգամանքների լույսի ներքո վերաքննիչ բողոքի» շրջանակներում, որը, ինչպես թույլատրվում է ուկրաինական գործող օրենսդրությամբ, նա ձևավորել էր իր առաջին բողոքի վերաբերյալ դատարանի կայացրած վճռի հիման վրա, որը վերաբերում էր անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի պահանջով վարույթի անարդարացիությանը: Մեծ պալատի իր վճռում Դատարանը միաձայն որոշեց, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում և համարեց, որ կարիք չկա առանձին որոշում

կայացնել թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածից բխող բողոքի վերաբերյալ: Մեծ պալատը, մասնավորապես, գտել է, որ Ուկրաինայի Գերագույն դատարանը խեղաթյուրել է 2007 թվականի իր առաջին վճռում Դատարանի եզրակացությունները՝ կապված ներպետական դատարանների անկախության և անաչառության բացակայության հետ, այնպես որ դիմումատուին չի հաջողվել հասնել նրան, որ իր պահանջը վերանայվի այս բացահայտումների լույսի ներքո:

Օգտվելով առիթից՝ Դատարանը վերստին ընդգծել է Կոնվենցիայի համակարգի արդյունավետության համար ներքին մակարդակում ընթացակարգերի հաստատման կարևորությունը, որը հնարավորություն կտա գործը վերանայել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտման հայտնաբերման լույսի ներքո: Դատարանի կարծիքով նման ընթացակարգերը, իրոք, կարող են դիտվել որպես իր վճիռների կատարման կարևոր տարր, ինչպես կարգավորվում է 46-րդ հոդվածով, և որ դրանք գործադրելով՝ Պայմանավորվող պետությունը ցույց է տալիս իր հավատարմությունը Կոնվենցիայի և Դատարանի նախադեպային իրավունքին: Օգտվելով առիթից՝ Դատարանը վկայակոչել է Նախարարների կոմիտեի R (2000) 2 հանձնարարականը (տես հաջորդ մասը), որտեղ վերջինս կոչ է անում Կոնվենցիայի մասնակից պետություններին ապահովել ներպետական մակարդակով

գործի վերաբացման համապատասխան հնարավորություններ այն դեպքում, երբ Դատարանը գտնի, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի խախտում:

Bochan v. Ukraine (No. 2) գործն այդպիսով Դատարանի համար հնարավորություն ընձեռեց վերհիշելու այն սկզբունքները, որոնք առաջնորդում են իրավասությունների բաշխումը իր, Նախարարների կոմիտեի և Պետությունների միջև վճիռների կատարման հարցերում և ընդգծելու գործի վերաքննման հոդվածի խախտման դեպքում փոխհատուցման առաջնահերթ միջոցի իր նախընտրությունը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքից հետևում է, որ ներպետական իրավական դատավարությունների վերաբացումը, անկասկած, առավել նշանակալի ապդեցությունն է, որ կարող է հետևել միջազգային դատավճռից: Այնուամենայնիվ, վերջինս համադարման չէ: Քաղաքացիական գործերում այս միջոցը կարող է խախտել երրորդ անձանց իրավունքները, իսկ քրեական գործերում՝ բարձրացնել համամբաստանյալների, ովքեր իրենց գործը Ստրասբուրգում չեն ներկայացրել, և տուժողների ճակատագրի մասին հարցը և խնդիրներ առաջացրել՝ ապացույցների և ժամանակի հնարավոր կորստի պատճառով: Ավելին, նման միջոցն անխուսափելիորեն երկարացնում է դատավարությունը թե՛ ներքին և թե՛ եվրոպա-

կան մակարդակներում: Այստեղից է գալիս շրջանակի մանրակրկիտ սահմանման կարևորությունը և երաշխավորելու, որ des judicata-ի և իրավական որոշակիության սկզբունքները, որոնք իրավական համակարգի համահունչության համար բացարձակապես կարևոր երաշխիքներ են, պատշաճ կերպով հարգվեն: Դատարանը, ինչպես հայտարարեց Քարտուղար Ցիլլին, քաջատեղյակ է նուրբ հավասարակշռության մասին, որը պետք է պահպանվի խնդրի առարկա հանդիսացող տարբեր շահերի միջև: Եթե նրա պրակտիկան այս ոլորտում վկայում է եվրոպացի դատավորի հստակ նախապատվության մասին հատուցման այս եղանակի նկատմամբ, այն նաև վկայում է վերջինիս ցանկության մասին՝ պահպանել պետությունների և Նախարարների կոմիտեի՝ իր վճիռների կատարմանն առնչվող իրավասությունները:

Եվրոպայի խորհրդի չափանիշներն այս բնագավառում, ինչպես նաև ԵԽ անդամ պետությունների պրակտիկայի օրինակները ներկայացված են հաջորդ մասերում:

Եվրոպայի խորհրդի մոտեցումը դատական գործի վերաբացման գործընթացին

Եվրոպայի խորհուրդն իր մարմինների միջոցով, ինչպիսիք են Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն կամ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը, բավմիցս դիրքորոշում է ընդունել ՄԻԵԴ-ի որոշման հիման վրա վարույթը վերսկսելու վերաբերյալ՝ մատնանշելով ազգային իրավական կարգեր և մեխանիզմներ ստեղծելու անհրաժեշտությունը, որոնք թույլ կտան վերանայել կամ վերաբացել դատական գործընթացները՝ Ստրասբուրգի դատարանի կողմից մարդու իրավունքների խախտում արձանագրող վերջնական վճռից հետո: Վերոնշյալ գործողությունները կարևոր են Տրիբունալի վճռի հիման վրա դատական վարույթների վերաբացման իրավակիրառական պրակտիկայի զարգացման համար:

Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտեի առաջարկությունները էական ազդեցություն ունեն ՄԻԵԴ-ի որոշումների կատարման վրա: Դրանք որոշակի իրավունքներ և ազատություններ հասկանալու կամ մեկնաբանելու չափանիշ են ստեղծում և կարող են հիմք հանդիսանալ միջազգային պայմանագրի ընդունման համար՝ ձանապարհի հարթելով իրավաբանորեն պարտադիր

չափանիշների համար: Թեև առաջարկությունները չունեն ք-ն հանել պարտադրող ուժ, դրանք պետք է ձանաչվեն պետությունների կողմից որպես, այսպես կոչված, փափուկ օրենք, քանի որ Նախարարների կոմիտեի հանձնարարականներն արտացոլում են անդամ պետությունների կառավարությունների միաձայն կամքը:

Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի Rec (2000) 2 հանձնարարականում անդամ երկրներին՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արդյունքում ներպետական մակարդակով որոշ գործերի վերաքննման կամ վերաբացման վերաբերյալ, Նախարարների կոմիտեն նշել է, որ պատասխանող պետության իրավասու մարմիններն իրենք պետք է որոշեն, թե որ միջոցներն են առավել նպատակահարմար *restitutio in integrum*-ի հասնելու համար՝ հաշվի առնելով ներպետական իրավական համակարգի առկա միջոցները, մինչև ժամանակ ընդգծելով, որ Դատարանի վճիռների կատարումը վերահսկելու Նախարարների կոմիտեի պրակտիկան ցույց է տալիս, որ բացառիկ հանգամանքներում գործի վերաքննումը կամ վարույթի վերաբացումը եղել է *restitutio in integrum*-ի հասնելու ամենաարդյունավետ, եթե ոչ միակ միջոցը:

Վերոհիշյալ հանձնարարականում Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններին (Պայմանավորվող

կողմերին) կոչ է արվել ապահովելու ազգային մակարդակով համապատասխան հնարավորությունների առկայությունը՝ հնարավորինս *res-titutio in integrum*-ի հասնելու համար: Նախարարների կոմիտեն նաև խրախուսել է Պայմանավորվող կողմերին, մասնավորապես, ուսումնասիրել իրենց ազգային իրավական համակարգերը՝ համոզվելու, որ առկա են գործի վերաքննության համապատասխան հնարավորություններ, ներառյալ վարույթի վերաբացումը այն դեպքերում, երբ Դատարանը արձանագրել է Կոնվենցիայի խախտում, հատկապես երբ.

- i. տուժող կողմը շարունակում է կրել շատ լուրջ բացասական հետևանքներ՝ խնդրո առարկա ներպետական որոշման հետևանքով, որոնք պատշաճ կերպով չեն շտկվում արդարացի բավարարմամբ և չեն կարող շտկվել, բացառությամբ վերաքննման կամ վերաբացման միջոցով, և
- ii. Դատարանի վճիռը հանգեցնում է այն եզրակացության, որ

- a. վիճարկվող ներպետական որոշումն ըստ էության՝ հակասում է Կոնվենցիային կամ
- b. հայտնաբերված խախտումը հիմնված է ընթացակարգային սխալների կամ այնպիսի լուրջ թերությունների վրա, որոնք լուրջ կասկածներ են հարուցում բողոքարկվող ներպետական դատավարության արդյունքների վերաբերյալ:

Նախարարների կոմիտեի Rec (2004) 6 հանձնարարականում անդամ պետություններին ուղղված իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցների բարելավման վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեն ողջունել է, որ Կոնվենցիան այժմ դարձել է բոլոր մասնակից պետությունների ներքին իրավական կարգի անբաժանելի մասը և ընդգծել, որ անդամ պետությունները պետք է ապահովեն, որ իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցները արդյունավետ լինեն օրենսդրության մեջ և գործնականում, և որ դրանք կարող են հանգեցնել բողոքի էության վերաբերյալ որոշման և հայտնաբերված ցանկացած խախտման համար համապատասխան փոխհատուցման: Պայմանավորվող կողմերին առաջարկվել է.

- i. Դատարանի նախադեպային իրավունքի լուսի ներքո մշտական դիտարկման միջոցով հավաստիանալ, որ կան ներպետական պաշտպանության միջոցներ Կոնվենցիայի խախտման վերաբերյալ վիճելի բողոք ունեցող յուրաքանչյուրի համար, և որ այդ պաշտպանության միջոցներն արդյունավետ են, քանի որ դրանք կարող են հանգեցնել բողոքի էության վերաբերյալ որոշման և հայտնաբերված ցանկացած խախտման համար համապատասխան փոխհատուցման:
- ii. Դատարանի՝ ներպետական

օրենսդրության կամ պրակտիկայի կառուցվածքային կամ ընդհանուր թերությունները մատնանշող վճիռների արդյունքում անդրադառնալ գործող ներպետական պաշտպանության միջոցների արդյունավետությանը և, անհրաժեշտության դեպքում, ստեղծել արդյունավետ պաշտպանության միջոցներ, որպեսզի հնարավոր լինի խուսափել Դատարանում գործերի վերաքննումից

iii. Հատուկ ուշադրություն դարձնել վերոհիշյալ I և II կետերի առնչությամբ արդյունավետ պաշտպանության միջոցների առկայությանը դատական վարույթների չափազանց երկարատևության վերաբերյալ վիճելի բողոքի դեպքում.

Նախարարների կոմիտեի CM/Rec (2008) 2 հանձնարարականում անդամ երկրներին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների արագ կատարման արդյունավետ ներքին կարողությունների վերաբերյալ անդամ պետություններին, մասնավորապես, առաջարկվել է.

1. ձեռնարկել անհրաժեշտ քայլեր՝ ապահովելու, որ կատարվող բոլոր վճիռները, ինչպես նաև այդ վճիռների հետ կապված Նախարարների կոմիտեի բոլոր համապատասխան որոշումները պատշաճ կերպով և արագորեն, անհրաժեշտության դեպքում՝ թարգմանված, տրամադրվեն

կատարման գործընթացի համապատասխան դերակատարներին,

2. հնարավորինս շուտ բացահայտել այն միջոցները, որոնք կարող են պահանջվել արագ իրականացումն ապահովելու համար ,

3. դյուրացնել ցանկացած օգտակար միջոցի ընդունումը՝ ապգային մակարդակում կատարման գործընթացում համապատասխան դերակատարների միջև արդյունավետ համագործակցություն վարճացնելու համար՝ ընդհանուր առմամբ կամ ի պատասխան կոնկրետ դատողության, և բացահայտելու նրանց համապատասխան իրավասությունները:

i. համապատասխան միջոցներով և գործողություններով ապահովել, որ Կոնվենցիայի համակարգին առնչվող տեքստերը հասանելի լինեն, մասնավորապես, որ դրանց հրապարակումը և տարածումը համապատասխան են սույն հանձնարարականի հավելվածում սահմանված սկզբունքներին, որը փոխարինում է Rec (2002) 13 հանձնարարականին.

ii. համապատասխան միջոցներով և գործողություններով ապահովել, որ տեքստերը համապատասխան միջոցներով և գործողություններով ապահովվեն սույն հանձնարարականի լայն

տարածումը համապատասխան մարմիններին և շահագրգիռ կողմերի միջև:

Համաձայն Հանձնարարականի Հավելվածի՝ անդամ պետությունները, մասնավորապես, ապահովում են, որ Դատարանի բոլոր վճիռներն ու որոշումները, որոնք պետք է կատարվեն իրենց առնչությամբ, պատշաճ և անհապաղ տարածվեն կատարման գործընթացի համապատասխան դերակատարներին: Նրանք ապահովում են, որ նույն դերակատարները նաև անհապաղ տեղեկացված լինեն Նախարարների կոմիտեի որոշումների և որոշումների կատարման մասին, Դատարանի վճիռների կատարման համատեքստում, ինչպես նաև այդ անդամ պետության կողմից ներկայացված գործողությունների ծրագրերի մասին: Անդամ պետությունները նաև հրապարակում են Նախարարների կոմիտեի այդ տեքստերը և գործողությունների ծրագրերը՝ համապատասխան համարվող ձևաչափով:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար պատվիրակությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի համակարգի բարեփոխման գործընթացում մեծ նշանակություն ունեն նաև **Եվրոպայի խորհրդի կողմից կազմակերպվող միջկառավարական համաժողովները**: Մինչ այժմ անցկացված բոլոր համաժողովները. 2010 թվականին՝ Ինտերլակեում, 2011 թվականին՝ Իվիբրում, 2012 թվականին՝ Բրայթոնում, 2015 թվականին՝ Բրյուսելում և 2018

թվականին՝ Կոպենհագենում (հասանելի է՝ <https://www.coe.int/en/web/execution/political-declarations>) ընդգծեցին պետությունների համատեղ պատասխանատվության կարևորությունը և Տրիբունալի վճիռների կատարման ազգային մեխանիզմի կատարելագործման անհրաժեշտությունը:

Եվրոպայի խորհրդի վճիռների կատարման վարչությունը 2015 թվականի հոկտեմբերի 5-6-ը Ստրասբուրգում կազմակերպել է **Կլոր սեղան**՝ նվիրված Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների հիման վրա վարույթների վերաբացմանը: Կլոր սեղանի ընդհանուր նպատակն է վերլուծել վարույթի վերաբացումը՝ որպես Եվրոպական դատարանի վճիռի հիման վրա restitutio in integrum-ն ապահովման միջոց, պարզաբանել նման միջոցի ընդունման պարտավորության շրջանակը, դրա սահմանափակումները և այլընտրանքները:

Կլոր սեղանին հետևող եզրակացություններում (հասանելի է՝ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentid=09000016805921a0>), նշվել է.

- ընդհանուր առմամբ, Հանձնարարականի (2000) 2 և (2004) 6 շարունակական շահագրգռվածությունը՝ ապահովելու, որ ազգային օրենսդրությունը և պրակտիկան թույլ տան արդյունավետորեն երաշխավորել resti-

tutio in integrum-ը Կոնվենցիայի խախտման դեպքում,

■ վարույթի վերաբացումը մնում է այդ նպատակով արդյունավետ և երբեմն միակ ճանապարհը,

■ վերաբացման անհրաժեշտության գնահատումը հաշվի է առնում Հանձնարարական (2000)2-ի ընդունված չափանիշները,

■ անհրաժեշտությունն ապահովելու, որ վերաբացված վարույթը թույլ կտա ամբողջությամբ վերացնել դատարանի կողմից հայտնաբերված թերությունները,

■ ինչ վերաբերում է քրեական դատավարությանը, պետությունների ճնշող մեծամասնությունն ունի իրավական դրույթներ, որոնք ապահովում են դատարանի կողմից վիճարկվող վարույթի վերաբացում խնդրելու հնարավորությունը,

■ կարծիքների փոխանակման օգտակարությունը՝ քաջալերելու այն պետություններին, որոնք դեռևս չեն ընդունել նման դրույթներ իրենց բարեփոխումների ջանքերում,

■ համապատասխան ընթացակարգեր ունենալու կարևորությունը, հատկապես՝ ապահովելու համար, որ բողոքարկման վերջնաժամկետները ողջամիտ են, դիմումատուի կալանավորումը մինչև նոր վարույթը հիմնված է ոչ միայն վճռի, այլ նաև կալանա-

վորման հետ կապված ճանաչված հիմքերի վրա, վերաբացման հետևանքները ճիշտ են որոշված, մասնավորապես՝ reformatio in pejus ռիսկից խուսափելու համար,

■ այն պետությունների դրական փորձը, որոնք տարածել են վերաբացման հետևանքները համաժամանակաշրջանների վրա, կամ ընձեռնել են նաև բարեկամական կարգավորումների և միակողմանի հայտարարությունների վերաբացման հնարավորությունը,

■ ինչ վերաբերում է քաղաքացիական դատավարություններին, հաստատված համակարգերի շրջանակին, որոշ պետություններ, որոնք լայնորեն ընդունել են վերաբացման հնարավորությունը, որոշ պետությունները՝ ավելի ժամանակավոր ձևով, ոմանք խախտումների հետևանքները լուծելու համար հենվելով ոչ թե վերաբացման, այլ այլ միջոցների վրա,

■ կարծիքների փոխանակման օգտակարությունը՝ քաջալերելու պետություններին, որպեսզի ապահովեն բոլոր իրավիճակներում, երբ վերաբացումը նախատեսված չէ օրենքով կամ բացառվում է այլ պատճառներով (իրավական որոշակիություն, res judicata-ի հարգում կամ երրորդ կողմերի bona fide շահեր), restitutio in integrum-ի հասնելու այլընտրանքային հնարավորությունները,

■ նման իրավիճակներում առանձնահատուկ շահագրգռվա-

ծությունը՝ հնարավորությունների կորստի համար փոխհատուցում ստանալու հնարավորության նկատմամբ,

■ 41-րդ հոդվածի գծով Դատարանի ելրակացությունների և վերաբացման անհրաժեշտության միջև սերտ կապը,

■ պետությունների դրական փորձը, որոնք ընդլայնել են վերաբացման հետևանքները կամ բացել են նաև հաշտական կարգավորումների և միակողմանի հայտարարությունների վերաբացման հնարավորությունը,

■ նաև այն պետությունների դրական փորձը, որոնք ընդլայնել են վերաբացման հնարավորությունները մինչև Սահմանադրական դատարան:

Կլոր սեղանի ընթացքում փորձի փոխանակման արդյունքներով Եվրոպայի խորհրդի կանոնադրության 17-րդ հոդվածի և «Միջկառավարական հանձնաժողովների և ելթակա մարմինների, նրանց պարտականությունների և աշխատանքային մեթոդների մասին» CM/Res (2011) 24281 որոշման համաձայն կազմավորված Դատական բարեփոխումների փորձագետների կոմիտեն (DH-GDR) պատրաստել էր Դատարանի վճիռներից հետո գործերը վերաքննելու կամ վերաբացելու ներպետական իրավական կարգի դրույթի մասին 2016 թվականի փետրվարի 12-ին 8-րդ հանդիպման ժամանակ տեղի ունեցած մտքերի փոխանակման

Համառոտագիր, որը տեղադրված է հետևյալ հասցեով՝ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680654d5a>):

Ներածական մասում նշվեց, որ Դատարանի վճիռներից հետո և անհատական միջոցների հետ կապված խնդիրն այն է, թե ինչ կարող է ներկայացվել դիմումատուի օգտին, որպեսզի ապահովվի *restitutio in integrum*, այսինքն՝ նա նորից հայտնվի այն իրավիճակում, որում կհայտնվեր, եթե խախտումը տեղի չունենար: Պետք է նկատի ունենալ, որ պետություններն ապատ են ընտրել այնպիսի միջոցներ, որոնցով հասնելու են նման արդյունքի: Այդ միջոցներից է վարույթի վերաբացումը կամ դիմողի դրության վերաքննումը: Այնուամենայնիվ, դա միակ և բացառիկ միջոցը չէ. Նախարարների կոմիտեի պրակտիկայում, իրոք, կան բավարարիչ օրինակներ՝ Դատարանի վճիռների կատարման վերահսկիչ դերի շրջանակներում, որտեղ այլ լուծումներ են գտնվել, և հնարավորություն է ընձեռնվել վերադարձնել դիմումատուին, որքան հնարավոր է, այն իրավիճակի մեջ, որում նա կլիներ, եթե խախտումը տեղի չունենար: Այս առումով հարկ է նշել վարչական վարույթի վերաքննման կամ հնարավորության կորստի փոխհատուցման միջոցով հատուկ լուծումները, որոնք Դատարանն ինքը հաճախ կիրառել է իր նախադեպային իրավունքում՝ դիմումատուին դրամական փոխհատուցում

տրամադրելով՝ պգայուն հարցերի դիտարկումից խուսափելու հնարավորությունը կորցնելու համար, մասնավորապես՝ իրավական անվտանգությանը կամ երրորդ անձանց շահերին առնչվող: Վերաբացումը, հետևաբար, կարևոր միջոց է, բայց մեկը՝ շատ այլ միջոցների շարքում: Այդուհանդերձ, անվիճելի է, որ ներքին մակարդակով կրկնակի փորձաքննություն կամ վերաբացում ստանալու հնարավորությունը հաճախ հեշտացնում է կատարման գործընթացը և արագացնում դրա ավարտը: Այնուհետև ներկայացվել է հանձնաժողովի նախագահի կողմից ներկայացված հարցերի շուրջ մտքերի փոխանակության և պատասխանների ամփոփագիրը (տես ստորև):

Են անդամ երկրներում դատական վարույթների վերաբացման պրակտիկան

2015 թվականի մարտի 31-ին Դատարանի բարեփոխումների փորձագետների կոմիտեն (DH-GDR) հրապարակեց 120 էջանոց փաստաթուղթ, որը կոչվում է. «Դատարանի վճիռների արդյունքում գործերը վերաքննելու կամ վերաբացման վերաբերյալ ներպետական իրավական կարգի դրույթների վերաբերյալ գրավոր հիմնավորումների հավաքածու» (DH-GDR (2015) 002REV՝ հիմնված 46 անդամ պե-

տությունների կողմից տրված պատասխանների վրա: Մ Միայն Միացյալ Թագավորությունը նախընտրեց չմասնակցել Դատարանների բարեփոխումների փորձագետների կոմիտեի կողմից իրականացված հարցմանը: Սակայն, ինչպես նշվեց վերևում, մինչ այդ, 2016 թվականի փետրվարի 12-ին, DH-GDR -ը ներկայացրել էր ԵԽ անդամ երկրներում պրակտիկայի մասին հետևյալ ամփոփագիրը.

1. Քրեական դատավարություն

Հետևյալ երեսուներեք պետությունները թույլ են տալիս վերաբացել քրեական դատավարությունը,՝ Ալբանիա, Հայաստան, Ավստրիա, Բելգիա, Բոսնիա և Հերցեգովինա, Խորվաթիա, Կիպրոս, Չեխիա, Դանիա, Էստոնիա, Ֆինլանդիա, Ֆրանսիա, Վրաստան, Գերմանիա, Հունաստան, Իտալիա, Լատվիա, Լիտվա, Մոլդովայի Հանրապետություն, Նիդեռլանդներ, Նորվեգիա, Լեհաստան, Պորտուգալիա, Ռումինիա, Ռուսաստանի Դաշնություն, Սան Մարինո, Սերբիա, Սլովակիայի Հանրապետություն, Սլովենիա, Իսպանիա, Շվեդիա, Շվեյցարիա և Թուրքիա: Երեսուն երկրներում քրեական դատավարության վերաբացումը նախատեսված է օրենքներով (բացառություններ են Հայաստանը, Իտալիան և Շվեդիան):

Երկու պետություններ նշել են, որ մինչ քրեական օրենսդրության մեջ ներառելը, վերաբացումը նախ շրջանառության մեջ է դրվել Սահ-

մանադրական տրիբունալի վճռով գործող դրույթների դիսամիկ մեկնաբանության միջոցով (Իսպանիա, վճիռ 245/1991, թվագրված 16 դեկտեմբերի 1991թ և Իտալիա, վճիռ թիվ. 113, թվագրված 4 ապրիլի 2011թ):

Վերաբացման համար արգելք է հանդիսանում *res judicata*-ն և իրավական որոշակիությունը (դատավարության ավարտը, վաղեմության ժամկետը): Այս հիմունքներից ելնելով Լիխտենշտեյնում և Իռլանդիայում դատավարությունը վերաբացելու հնարավորությունը բացակայում է:

Վերաբացումը երբեք ինքնաբերաբար չի արվում, այլ ենթակա է կոնկրետ պայմանների և հանգամանքների: Հոնաստանում, օրինակ, վերաբացումը կարգադրվում է միայն այն դեպքերում, երբ հայտնաբերված խախտումը բացասական կերպով է անդրադառնում քրեական դատարանի վճռի վրա, և պատճառված վնասը կարող է վերականգնվել միայն գործի վերաքննմամբ: Այս պատճառով է, մասնավորապես, որ Վճռաբեկ դատարանը մերժել է վարույթի չափից ավելի երկարաձգման գործերով վերաբացումը՝ համարելով, որ այդ խախտումը չի ապդում ներպետական դատարանի վճռի վրա: Ներկայացվել են նաև օրենսդրական փոփոխություններ (օրինակ Ֆրանսիա):

Մի շարք պետություններում վերաբացումը կարող է նախաձեռնվել

նաև պետական մարմինների, մասնավորապես դատախազի կողմից: Այդպես է Ավստրիայում, Բոսնիա և Հերցեգովինայում, Էստոնիայում, Ֆինլանդիայում, Մոլդովայում:

Վերաբացման հայցադիմումը կարող է անընդունելի համարվել, հատկապես, եթե դրա ներկայացման ժամկետը լրացել է կամ խախտման հետևանքները վերացել են (տես, օրինակ, Չեխիա, Ֆինլանդիա և Իսպանիա):

Խոչընդոտները հաղթահարելու համար նշվել են հետևյալ լուծումները.

a. Վերաբացման անհնարինությունը կարելի է հաղթահարել Սահմանադրության, Սահմանադրական դատարանի վերաբերյալ Օրգանական օրենքի և Իսպանիայի քրեական դատավարության մասին օրենքի գործող դրույթի դիսամիկ մեկնաբանմամբ

b. *Res judicata and ne bis in idem* – Վերաբացման ընթացակարգային արգելքները հաղթահարելու համար ինչպիսիք են ներպետական վճիռների *res judicata*-ն, կարևոր կարող է լ լինել կոնվենցիայի ուղղակի կիրառման սկզբունքը և Դատարանի վճիռների ուղղակի ապդեցությունը ներպետական իրավական կարգում: Դատարանի վճիռները պետք է համարվեն «կատարման համար հարկադիր» և վճիռների արտահերթ վերանայում

պահանջող «բացառիկ հանգամանք» Մոլդովայի Հանրապետությունում:

c. Վերաբացման սահմանափակող չափանիշները հաղթահարվեցին ներպետական դատարանի կողմից ոչ ֆորմալիստական մեկնաբանությամբ (Չեխիա, Լեհաստան): Օրինակ, Լեհաստանում Գերագույն դատարանը կիրառել է համապատասխան դրույթի ոչ ֆորմալիստական մեկնաբանությունը՝ թույլ տալու համար վերաբացել անհիմն կալանքի համար փոխհատուցման վարույթը (Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտում): Ավելին, մտքերի փոխանակության և Դատարանի վճիռների կատարման վարչության կողմից կազմակերպված կլոր սեղանի ժամանակ նշվել է, որ վերաբացում պահանջելու ժամկետները պետք է լինեն ողջամիտ հաշվի առնելով դատական վարույթի տևողությունը, և ավելի հստակ սահմանվեն: Ժամկետների երկու տեսակ կարող է լինել՝ ժամկետ, որը հաշվարկվում է ՄԻԵԴ-ի վճռի օրվանից և այն, որը հաշվարկվում է ներպետական մարմնի որոշման պահից: Կախված իրավական համակարգերից՝ երկու ժամկետներն էլ կարող են կիրառվել:

d. Դիմումատուի կողմից թույլ տրված ընթացակարգի սխալներ և տեղեկատվության պակաս թուրքիայում խախտում արձա-

նագրող վճռի մասին տեղեկացվում են համապատասխան դատական մարմինը և կողմերը: Եթե դատարանն իմանում է քրեական գործով վարույթը վերսկսելու հիմքի առկայության մասին, ապա այդ մասին տեղեկացնում է դատապարտյալին կամ նրա անունից միջնորդություն ներկայացնելու լիազորված անձին (Բոսնիա և Հերցեգովինա): Բոսնիա և Հերցեգովինայում և Մոլդովայի Հանրապետությունում կառավարության լիազոր ներկայացուցչի գրասենյակը կարող է օգնել վերահասցեավորելու գանգատը:

e. Ժամանակի անցման գործոնի հետ կապված գործերով ընթացակարգային դժվարությունները լուծվում են՝ վերաբացելու իրավասություն նախատեսելով այլ անձանց օրինակ դատախաչի կամ ընտանիքի անդամների համար՝ անձի մահվան կամ բացակայության դեպքում (օրինակ՝ Բոսնիա և Հերցեգովինա, Ֆրանսիա, Լեհաստան): Մի պետություն, որն այդ նպատակով փոփոխեց իր օրենքն ու նախատեսեց ներկայացուցիչների ընդարձակ ցուցակ, Ֆրանսիան էր, որը փոփոխել է 2014 թվականի հունիսի 20-ի թիվ 2014-640 իր օրենքը, որպեսզի առաջնային հայցվորի պուզընկերը, երեխաները, ծնողները, թոռները, ծոռները և համընդհանուր ժառանգները նույնպես կարողանան վերսկսել դատավարությունը՝ որպես ժա-

մանակի անցման գործոնի հետևանքները, ինչպիսին է տվյալ անձի մահը կամ բացակայությունը, լուծելու միջոց: Այն դեպքում, երբ ժամանակի անցումը ապրում է վկաներին լսելու հնարավորության վրա, պետության կողմից նրանց գտնելու ջանքերը բավարար են համարվում, որպեսզի Նախարարների կոմիտեն գործը փակի (Ռումինիա):

f. *Reformatio in peius* դեպքերից խուսափելու հարցում Բոսնիա և Հերցեգովինայի և Մոլդովայի Հանրապետության կողմից մատնանշվել է դատախազի և կառավարության լիազոր ներկայացուցչի դերը

Վերաբացման հաջող դեպքեր նշվել են մի շարք անդամ պետությունների կողմից (օրինակ՝ Էստոնիայի, Ֆրանսիայի, Լեհաստանի, Ռուսաստանի Դաշնության, Սլովակիայի), որտեղ շատ գործերի վերաբացումը, որոնցում Դատարանը գտել է 6-րդ հոդվածի խախտումներ, հանգեցրել է նախնական վիճարկվող ներպետական վճիռների չեղարկմանը և գործի վերաքննմանը, ինչը հանգեցրել է Դատարանի կողմից նույն կամ այլ արդյունքով բացահայտված թերությունների շտկմանը (օրինակ՝ արդարացում, պատժի կրճատում կամ կասեցում), ինչպես Էստոնիայում, Ֆրանսիայում, Նիդեռլանդներում, Լեհաստանում:

Կոնվենցիայի հիմնական հոդվածների խախտումներ հայտնաբերելու վերաբերյալ Դատարանի վճիռներ

րից հետո քրեական գործի վերաբացումը հանգեցրել է նախնական վիճարկվող վճռի վերանայմանը (սովորաբար արդարացման) հոգուտ դիմումատուի (Լեհաստան, Ռուսաստանի Դաշնության, Սլովակիա):

Beneficium cohaesionis սկզբունքի հնարավոր և փաստացի կիրառման մասին նշել են Բուլղարիան և Չեխիան: Գործի վերաբացումը թույլատրող որոշումը, հետևաբար, ձեռնտու էր նաև դիմումատուի համամբաստանյալներին (Չեխիա, Հունաստան): Կարևորվել է նաև քրեական այլ դատավարության մյուս մեղադրյալների նկատմամբ վերաբացման հնարավորությունը, որտեղ տեղի է ունեցել նույն խախտումը (փաստական կամ իրավական հանգամանքների համակցությամբ) (Ֆինլանդիա և Լեհաստան): Նշվել է, որ քրեական այլ վարույթում այլ ամբաստանյալները պետք է ներկայացնեն իրենց գործը վերաբացելու վերաբերյալ իրենց դիմումները, այսինքն՝ դա ինքնաբերաբար տեղի չի ունենում վերաբացումը թույլ տվող մեկ որոշման հիման վրա:

II. Քաղաքացիական դատավարություն

Քաղաքացիական դատավարության վերաբացման հնարավորությունն առկա է քսաներեք անդամ պետություններում (Ալբանիա, Հայաստան, Բոսնիա և Հերցեգովինա, Խորվաթիա, Չեխիա, Դանիա, Էստոնիա, Ֆինլանդիա, Վրաստան, Գերման

Նիա, Լատվիա, Լիտվա, Մոլդովայի Հանրապետություն, Նորվեգիա, Պորտուգալիա, Ռումինիա, Ռուսաստանի Դաշնություն, Սան Մարինո, Սերբիա, Սլովակիայի Հանրապետություն, Իսպանիա, Շվեյցարիա և Թուրքիա) և քննարկվում է ևս մեկում (Իտալիայում՝ Պետական խորհրդի կողմից Սահմանադրական դատարան ներկայացված հարցից հետո): Դրանցից այն երկրներում, որտեղ կա հնարավորություն, ոմանք պզույշ մոտեցում են ցուցաբերում, նրանց ներքին դատական համակարգը գերակշռում է, և վերաբացումը բավականին բացառիկ է, օրինակ՝ Պորտուգալիայում: Մի քանի պետություններ ընդունում են վերաբացումը բացառիկ դեպքերում, օրինակ՝ Սլովենիան, որտեղ դա իրականացվում է բացառապես այն հիմքով, որ վերաբացումը նախատեսված է Դատարանի կողմից: Այլ պետություններում վերաբացումը կարող է տեղի ունենալ՝ հիմնվելով վերաբացումը կարգավորող ընդհանուր դրույթների վրա: Լեհաստանում, կախված գործի հանգամանքներից, դատարանի կողմից հաստատված արդար դատաքննության իրավունքի խախտումը կարող է վերաբացման հիմք հանդիսանալ քաղաքացիական դատավարության անվավերությունը կարգավորող ընդհանուր դրույթների ներքո: Ընտանիքի և խնամակալության մասին օրենքը պարունակում է որոշ հատուկ դրույթներ, որոնք նախատեսում են նույնիսկ վերջնական դատական վճիռները փոխելու լայն հնարավորություններ:

Որոշ երկրներ սահմանում են մեկ ընդհանուր դրույթ կամ ընդհանուր միջոցներ և հանգամանքներից կախված հատուկ լուծումներ (Ֆինլանդիա): Մեկ երկրում դիտարկվել է հնարավոր օրենսդրական բարեփոխումը, որը թույլ կտա վերաբացել քաղաքացիական դատավարությունը դատարանի վճռի արդյունքում (Հունաստանում վերաբացումն իրականացվում է օրենքի ուժով ուղղակիորեն դատարանի վճռի կամ անուղղակիորեն՝ վերջինիս մեկնաբանության կամ ընդհանուր ձևակերպման միջոցով): Նորվեգիան և Ֆինլանդիան նույնպես ունեն վերաբացման հնարավորություն՝ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեի կողմից հրապարակված ելրակացության հիման վրա:

Այն պետություններում, որոնք թույլ չեն տալիս վերաբացումը, խոչընդոտը եղել է *des judicata*-ն (Ֆրանսիա, Հունաստան, Իռլանդիա, Նիդեռլանդներ, Լեհաստան, Սլովենիա), իրավական որոշակիությունը (Հունաստան, Նիդեռլանդներ, Լեհաստան, Սլովենիա), երրորդ կողմի պաշտպանությունը, տարիներ առաջ ընդունված որոշումների թերությունները շտկելու անհնարինությունը՝ հաշվի առնելով մասնավոր իրավահարաբերությունների դիմաճիկ բնույթը (Լեհաստան):

Վերաբացում չկատարելու հիմք են պետության դեմ իրավախախտումը (ապօրինի արդարադատություն՝ Բելգիայում, Նիդեռլանդներում, Լեհաստանում) և հնարավորության

կորստի համար փոխհատուցումը (Բելգիայում և Նիդեռլանդներում):

Առաջացել են շարք խոչընդոտներ են բախվել?, և դրանք հաղթահարելու համար մշակվել են համապատասխան գործելակերպեր միտքը խրթին է

a. Ժամանակային սահմանափակումներ և վաղեմության ժամկետ սուբստանցիալ դատական վարույթի տևողության հետ: Բերվել է վաղեմության ժամկետից հետո վերաբացման օրինակ՝ հաշվի առնելով դատական վարույթի տևողությունը (*Digryt Klivavi ien v. Lithuania*, Գերագույն դատարանի 2015 թվականի ապրիլի 22-ի վճիռ): Իրականում, որպես բացառություն, այս գործը վերաբացվեց ինը տարի հետո, չնայած հինգ տարվա վաղեմության ժամկետին, քանի որ դատական վարույթի երկարությունը հանգեցրեց ժամկետի բացթողմանը: Բացի դրանից, այդ երկրում քննարկվում էր օրենսդրական նախաձեռնություն՝ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը փոփոխելու համար՝ դատարանի վճիռների հիման վրա քաղաքացիական դատավարության վերսկսման վաղեմության ժամկետը վերացնելու նպատակով: Տասը տարվա վաղեմության ժամկետը դիտվում է որպես նպատակահարմար (Նորվեգիա և Թուրքիա)՝ հաշվի առնելով դատական վարույթի երկարությունը, թեև երբեմն նույնիսկ այդպի-

սի ժամկետը կարող է բավարար չլինել: Սլովակիայում *restitutio in integrum* սկզբունքը կիրառվում է քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի 1-ին կետի «դ» կետով, որը դիմումատուներին հնարավորություն է ընձեռում վիճարկել ներպետական դատարանի համապատասխան վճիռը՝ գործը վերաբացելու միջնորդությամբ՝ իրենց օգտին դատարանի վճռի դեպքում: Գործը վերաբացելու մասին միջնորդությունը ներկայացվում է եռամսյա ժամկետում՝ սկսած Դատարանի վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից: Դատարանի վերջնական վճռով ներպետական մակարդակով ժամանակաշրջանի մեկնարկի որոշումը կանխում է վարույթի տևողության հետ կապված Դատարանի առջև ծառայած խնդիրները:

b. Մի քանի պետությունների համար երրորդ կողմի շահն իրական խնդիր է և կարող է հիմք հանդիսանալ վարույթը վերսկսելու մերժման համար: Ցանկություն է հայտնվել, որ տեղեկատվություն հավաքվի Եվրոպական դատարան դիտարկումներ ներկայացնելու հնարավորությունից զրկված երրորդ կողմերի վրա դատավարության վերաբացման հնարավոր ապդեցության վերաբերյալ (Իսպանիա): Առաջարկվել է նաև, որ իսկապես պետք է նախատեսել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի

րանը, այն դեպքերում, երբ հնարավոր վերաբացումը կարող է ապդել երրորդ անձանց վրա, կողմերին հրավիրել դատավարությանը՝ Կոնվենցիայի 36-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն (Խորվաթիա, Իսպանիա):

c. Մի քանի պետություններ (Գերմանիա, Մոլդովայի երրորդ Հանրապետություն, Շվեյցարիա) նշել են տարբեր գործերի օրինակներ, որտեղ երրորդ կողմերի շահերը հաշվի են առնվել:

Պետություններից մեկում Կառավարության լիազոր ներկայացուցիչը տեղեկացնում է երրորդ կողմերին, երբ ակնհայտ է դառնում, որ դատական վարույթը կարող է ապդել նրանց շահերին, մինչդեռ օրենքը նախատեսում է իրավաբանական օգնություն, եթե նրանք ցանկանում են ներկայանալ դատարան (Գերմանիա, 2013 թվականի ապրիլի 20-ի իրավական ծախսերի փոխհատուցման մասին օրենք): Մեկ այլ պետությունում (Շվեյցարիա) օրենսդրությունը փոփոխվել է նախատեսելու հնարավորություն այն բանից հետո, երբ վերաբացման հայցը թույլատրելի է ճանաչվել, այդ մասին հաղորդելու նաև երրորդ կողմերին պարտավորեցնելով դաշնային տրիբունալին Դատարան գանգատ ներկայացրած յուրաքանչյուր կողմին հրավիրել սկզբնական դատավարությանը՝ գործի վերաբացման վերաբերյալ իրենց գրավոր դիտարկումները կամ բանավոր միջնորդությունները ներկայացնելու

համար (տես նաև Մոլդովայի Հանրապետություն):

Վերաբացման հաջող օրինակներ, հիմնականում այն գործերով, որոնք վերաբերում են պետությանը որպես մեղադրյալ, նշվել են մի շարք պետությունների կողմից (տես Ռումինիա, Սլովակիայի Հանրապետություն, Շվեյցարիա):

III. Վարչաիրավական վարույթներ

Վարչաիրավական վարույթի վերաբացման վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկություններ են տրամադրել Եստոնիան, Ֆինլանդիան, Ֆրանսիան, Հունաստանը, Լատվիան, Լիտվան, Լեհաստանը, Ռումինիան, Սերբիան և Թուրքիան:

Վերաբացման չափանիշները բխում են 2000 (2) հանձնարարականից, այն է՝ երբ առկա է Կոնվենցիայի (ընթացակարգային և (կամ) ըստ էության) խախտում, և երբ հիմնավորված է *restitutio in integrum*-ի անհրաժեշտությունը, ապա դա իրավիճակն ամբողջությամբ շտկելու և անձին մինչև խախտման իրավիճակին վերադարձնելու միակ միջոցն է: Լեհաստանում վարչական վարույթի վերաբացում կարող է պահանջվել նաև այն դեպքում, եթե դատարանը վճիռ է կայացրել, որով խախտում է հավասար վերաբերմունքի սկզբունքը: Մեկ պետությունում վարչական վարույթը վերաբացելու պարտավորությունը վերաբերում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դա-

տարանի կամ որևէ այլ միջազգային կամ վերազգային դատարանի վճռի կատարմանը (Լատվիա): Մեկ այլ պետությունում օրենքով նախատեսված է նմանատիպ հնարավորություն վարչական դատարանների վարույթների մասով (Լեհաստան): Չնայած կոնկրետ դրույթների բացակայությանը, որոնք բացահայտորեն նախատեսում են վարչական վարույթի վերաբացման հնարավորություն՝ ուղղակիորեն հիմնվելով դատարանի վճիռների և համակարգերի առանձնահատկությունների վրա, կարող են օգտագործվել վարչական վարույթի վերաբացումը կարգավորող ընդհանուր կանոնակարգերը (օրինակ՝ Լեհաստանում): Մեկ պետությունում (Ֆրանսիա) վարչական վարույթի վերաբացման մեխանիզմը գործի է դրվել Գերագույն դատարանի կողմից՝ կոնկրետ իրավական դաշտի բացակայության պայմաններում: Այդ դեպքում դատարանը գտել է, որ երբ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից հայտնաբերված խախտումը վերաբերում է վարչական սանկցիային, որի նկատմամբ *res judicata* չի կիրառվում, դատարանի կողմից Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքների խախտման մասին հայտնաբերումը Նոր տարր է հանդիսանում, որը պետք է հաշվի առնի սանկցիա կիրառելու իրավասություն ունեցող մարմինը: Հետևաբար, երբ համապատասխան գանգատ է ներկայացվում, և կիրառված սանկցիան շարունակում է հետևանքներ ունենալ, այդ

մարմինը պետք է գնահատի, թե արդյոք սանկցիայի շարունակական կիրարկումը խախտում է Կոնվենցիայի պահանջները, և եթե այո, ապա վերջ դնի դրան՝ հաշվի առնելով այն շահերը, որոնց համար նա պատասխանատու է, սանկցիայի և դրա հետևանքների լրջությունը, ինչպես նաև Դատարանի կողմից հայտնաբերված խախտումների բնույթն ու ծանրությունը:

Գանգատը որպես կանոն, ներկայացվում է դիմումատուի կողմից: Այն կարող է ներկայացվել նաև նրա ներկայացուցչի (Ֆրանսիա, Լեհաստան) և իրավահաջորդների (Հունաստան) կողմից:

Մի պետություն Նշեց, որ վերաբացում կարող է նաև պահանջել վարչական վարույթի կողմը կամ ցանկացած այլ անձ, որին դատարանը պետք է հրավիրի վարույթին, պայմանով, որ խախտումը ապդել է հարցի որոշման վրա և ողջամտորեն չի կարող վերացվել, և վնասը, որն այն պատճառել է, չի կարող փոխհատուցվել այլ կերպ, քան վերանայման միջոցով (Էստոնիա):

Վերաբացման հայտի լրացման և ներկայացման ժամկետները տատանվում են դատարանի վճռից հետո երեք ամսից (Հունաստան, Լատվիա, Լիտվա, Լեհաստան, Ռումինիա) մինչև մեկ տարի (Թուրքիա): Մեկ պետություն կիրառում է վեց ամիս ժամկետ (Էստոնիա): Թուրքիան Նշել է, որ ցանկացած դեպքում վերաբացման դիմումը

կարող է ներկայացվել ներպետական վճռի վերջնական տեսքի բերելու օրվանից մինչև տասը տարվա ընթացքում՝ իրավական որոշակիություն ապահովելու համար:

Վերաբացման համար դիմումները ներկայացվում են համապատասխան մարմիններին, մասնավորապես, Էստոնիայում՝ Գերագույն դատարանին, Լիտվայում և Լեհաստանում՝ Գերագույն վարչական դատարանին, Լատվիայում և Ֆրանսիայում՝ վարչական տրիբունալին, որը կայացրել է Եվրոպական դատարանի կողմից վիճարկվող որոշումը, կամ վարչական ակտը կայացրած հաստատությանը: Մեկ պետությունում, եթե դատարանը չի հաստատում նոր բացահայտված հանգամանքները և մերժում է դիմումը, դիմումատուն կարող է լրացուցիչ բողոք ներկայացնել որոշման դեմ (Լատվիա):

Ներկայացված օրինակները վերաբերում են

- 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի ընթացակարգային խախտումներին. երկու դեպքում Գերագույն վարչական դատարանն անփոփոխ է թողել իր նախկին որոշումը, քանի որ պարզվել է, որ Կոնվենցիայի հայտնաբերված խախտումը որևէ ապօգուցություն չի ունեցել որոշման օրինականության և վավերականության վրա (Լիտվա և Ֆրանսիա):
- Էական խախտումներին, երբ վերաբացումը կարող է հան-

գեցնել վտարման կենտրոնում պահելու ծախսերի փոխհատուցմանը և/կամ վարչական ակտի բեկանմանը (Էստոնիա. Գերագույն դատարանի 2011 թվականի հունիսի 8-ի վճիռը թիվ 3-3-2-2-10 վարչական գործով՝ հղում կատարելով Դատարանի 8 հոկտեմբերի 2009թ. վճռին (դիմում թիվ 10664/06, Mikolenko v. Estonia), վարչական վարույթի վերաբացում դիտարկելով Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում՝ վտարումը որպես «նոր բացահայտված հանգամանք» ճանաչող դատարանի վճիռը - Լատվիա. Գերագույն դատարանի վարչական գործերի վարչության 2004 թվականի օգոստոսի 10, դատարանի 2003 թվականի հոկտեմբերի 9-ի վճռից հետո Sivenko v. Latvia գործով (դիմում թիվ 48321/99):

Նշված հիմնական իրավական և գործնական խոչընդոտը վարչական վարույթը վերսկսելու պահանջի հետ կապված ժամկետներն էին (Լիտվա, Լեհաստան): Res judicata-ն կարող է նաև խոչընդոտ հանդիսանալ վարչական որոշումների հետ կապված դատական վարույթների վերաբացման համար (Ֆրանսիա):

IV. Բարեկամական կարգավորումներ և միակողմանի հայտարարություններ

Վեց պետություններ՝ Չեխիա, Վրաստան, Լատվիա, Մոլդովայի Հանրապետություն, Լեհաստան, Սլո-

վենիա թույլատրում են քրեական գործի վերաբացումը միակողմանի հայտարարություններից կամ բարեկամական կարգավորումներից հետո: Մի պետություն նշել է, որ իր ներպետական կանոնակարգերը, որոնք կարգավորում են վերաբացումը, չեն վերաբերում միայն «վճիռներին», այլ օգտագործում են միջազգային մարմնի «որոշումներ» ավելի ընդհանուր ելույթը (Լեհաստան): Երկու պետություն Չեխիան, Լիտվան, նշել են, որ նման հնարավորություն կարող է տրվել ներպետական դատարանների կողմից լայնածավալ մեկնաբանության միջոցով: Մոլդովի փոխանակման ընթացքում Բելգիան նշել է, որ օրենքի նախագծով դիտարկվում է միակողմանի հայտարարությունների և բարեկամական կարգավորումների դեպքում վարույթը վերսկսելու հնարավորությունը: Որոշ պետություններ թույլ են տալիս վերաբացել քաղաքացիական կամ վարչական վարույթները միակողմանի հայտարարություններից և բարեկամական կարգավորումներից հետո՝ Չեխիայի Հանրապետությունը (միայն բարեկամական կարգավորումների հետ կապված), Վրաստանը (միայն քաղաքացիական դատավարության առնչությամբ):

Բարեկամական կարգավորումների բուն սահմանումը, որը դատական գործի վերջնական լուծումն է (Ավստրիա, Էստոնիա, Շվեյցարիա) և դիմումատուի տուժողի կարգավիճակը դադարեցնողը (Ավստրիա,

Հունաստան և Շվեյցարիա), ներկայացվել է որպես իրավական խոչընդոտ վերաբացման համար: Որոշ պետություններում օրենսդրությունն իր ներկայիս տեսքով վերաբացում նախատեսում է միայն Դատարանի վճիռներից հետո, օրինակ՝ Իսպանիան: Դա կարող է հաղթահարվել լայնածավալ մեկնաբանությունների կամ օրենսդրական փոփոխությունների միջոցով, օրինակ՝ Չեխիայում, Լիտվայում և Մոլդովայի Հանրապետությունում:

Ինչ վերաբերում է գործնականում առկա խոչընդոտներին, որոշ պետություններ ներկայացրեցին, որ միակողմանի հայտարարությունների և բարեկամական կարգավորումների վերաբերյալ կառավարությունների պարտավորությունները չեն կարող պարտադրվել դատական կամ օրենսդիր իշխանությանը և դա հնարավոր չէ գործնական պատճառներով (այսինքն օրենսդրության բացակայության) (Չեխիա, Էստոնիա, Լեհաստան, Թուրքիա): Պետություններից մեկում՝ Մոլդովայի Հանրապետությունում, կառավարության լիազոր ներկայացուցիչը բացատրեց, որ դատախաչության հետ համատեղ աշխատանքի միջոցով հնարավոր է իրավական ուժ տալ բարեկամական կարգավորմանը կամ միակողմանի հայտարարությանը:

Վերաբացման գործընթացը հեշտացնելու համար որոշ պետություններ կարծում էին, որ բարեկամական կարգավորումներում և

միակողմանի հայտարարություններում հնարավոր է ավելի շատ տեղեկություն տրամադրել հատկապես Դատարանում քննվող վարույթի առարկայի և Հաստատված նախադեպային իրավունքի (WECL) վերաբերյալ (Վրաստան, Լեհաստան, Իսպանիա):

Չեխիայի Հանրապետությունը և Լատվիան մտահոգություններ են հնչեցրել տուժած երրորդ անձանց/կողմերի վերաբերյալ (տուժողներ, մասնավոր անձինք և այլն): Բերվել է վերաբացման մերժման օրինակ: *Jeronic v. Latvia* գործով (դիմում թիվ 547/02), իրավասու դատախաչը մերժել է դիմումատուի հայցը, որն առաջարկում էր կառավարության միակողմանի հայտարարության, որպես նոր բացահայտված հանգամանքի հիման վրա վերսկսել քրեական գործը երրորդ անձանց նկատմամբ: Այդ կապակցությամբ Դատարանին նոր դիմում է ներկայացվել (դիմում թիվ 44898/10), որը ենթակա է Մեծ պալատի կողմից վարույթին:

Բերվել են վերաբացման մի քանի օրինակներ: Օրինակ, 2014 թվականի դեկտեմբերին Չեխիայի Սահմանադրական դատարանի երկու որոշումներով թույլ տրվեց միակողմանի հայտարարությունների հիման վրա գործերի վերաբացում: *Taktakishvili v. Georgia* գործով կառավարության միակողմանի հայտարարությունը, որը պարունակում էր մի հատված, որը դիմումատուին իրավունք էր տալիս դիմելու ներպե-

տական դատարան՝ գործը վերաբացելու նպատակով, հանգեցրեց գործի վերաքննման և դիմումատուի արդարացման: Լեհաստանը ներկայացրեց քրեական դատավարության վերաբացման հաջող օրինակ՝ *Sroka v. Poland* գործով միակողմանի հայտարարությունից հետո Դատարանի որոշումը, որը հաստատում էր դիմումատուի գործով միակողմանի հայտարարությունը: Ավելի վաղ կայացված վճիռները բեկանվել էին, և դիմումատուի նկատմամբ քրեական գործը դադարեցվել էր՝ պարվելով, որ արարքը, որի համար նա մեղադրվում էր, այլևս քրեական հանցագործություն չի համարվում, քանի որ այդ ընթացքում համապատասխան օրենսդրական դրույթը ուժը կորցրած է ճանաչվել:

Ինչպես նշվեց այս մասի սկզբում, են DH-GDR-ի կողմից կապված 120 էջանոց գրավոր Հավաքածուի կապմում կան բազմաթիվ օրինակներ, որոնք վերաբերում են Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների կողմից վճիռների արդյունքում գործերը վերաքննելու կամ վերաբացելու ներպետական իրավական դրույթներին:

Փաստաթղթի համեմատական իրավական վերլուծությունը թույլ է տալիս առանձնացնել ՄԻԵԴ-ի վճռի հիման վրա քրեական գործի վերաբացման մի քանի մոդելներ՝ համակարգված ըստ երեք տարբերակիչ չափորոշիչների: Սակայնարված տարբերակումը տրամաբանական իմաստով տարանջատված չէ:

Առաջին չափորոշիչը վերաբերում է այն չափանիշների աղբյուրին, որոնց հիման վրա ընթացակարգը վերաբացվում է: Արդյունքում կարելի է առանձնացնել երկու մոդել՝ դասական և դատաիրավական մեկնաբանության դինամիկ մոդել: Դասական մոդելը ենթադրում է ՄԻԵԴ-ի որոշման հիման վրա դատական գործընթացների վերաբացման կանոնադրական հիմքի առկայություն: Դինամիկ դատական մեկնաբանության մոդելում բացակայում է ՄԻԵԴ-ի որոշման արդյունքում դատական վարույթների վերաբացման հստակ կանոնադրական հիմքը: Վերաբացման հանգեցնում է միայն դատարանների կողմից համապատասխան դինամիկ մեկնաբանության կիրառումը:

Երկրորդ չափորոշիչը վերաբացման գործընթաց սկսելու կոնկրետ պայմանի առկայությունն է: Այստեղ պետք է տարբերակել արդյունքի մոդելը և propter nova մոդելը: Արդյունքի մոդելը ենթադրում է, որ վարույթը վերսկսելու համար անհրաժեշտ է ունենալ իրավախախտման լուրջ, ծանր հետևանքներ, որոնք միայն վերաբացումը կարող է վերացնել: Propter nova մոդելը մի իրավիճակ է, որտեղ օրենքը հստակորեն չի նախատեսում ՄԻԵԴ-ի որոշման հիման վրա վարույթի վերաբացում, սակայն օրենսդրական սահմանման կամ դատական մեկնաբանության արդյունքում առաջացել են propter nova-ի վերսկսման հիմքեր, այսինքն՝ նոր փաստեր, նոր հանգամանքներ

կամ նոր տեղեկություններ, որոնց լույսի ներքո գործը մեկնաբանվում է որպես Կոնվենցիայի խախտմանը վերաբերող Ստրասբուրգի վճիռ:

Վերջապես, երրորդ չափորոշիչը հիմնված է գործի վերաքննումը որոշող մարմնի բնույթի վրա: Այդ առումով կարելի է տարբերակել դատական մոդելը (գործում է գրեթե բոլոր երկրներում) և դատախաչության մոդելը (հատուկ է Լատվիային) և հանձնաժողովի մոդելը (հատուկ է Ֆրանսիային և Նորվեգիային): Վերջին երկուսը դատական մոդելից տարբերվում են նրանով, որ ՄԻԵԴ-ի որոշումների հիման վրա գործի վերաքննման դիմումները գնահատում է ոչ թե դատարանը, այլ դատախաչը կամ հատուկ ստեղծված հանձնաժողովը:

Վերաբացման ընթացակարգը ԳՅ օրենսդրությունում և դատական պրակտիկայում

1. Ուղեցույցի երկրորդ գլխում խնդիր է դրվել ուսումնասիրել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների և որոշումների արդյունքում գործերի վերաբացման ոլորտը կարգավորող ներպետական օրենսդրության նորմերը, վեր հանել դրանցում առկա բացերը, թերի կարգավորումները, որոնք գործնականում կարող են խնդիրների պատճառ դառնալ, կամ որոնց արդյունքում արդեն իսկ որոշ գործնական խնդիրներ են արձանագրվել, և անել համապատասխան առաջարկություններ դրանց վերացման և հետագա կատարելագործման համար: Այդ նպատակով ստորև կանդրադառնանք ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի¹, ՀՀ նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի², ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի³, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի⁴, ՀՀ Սահմանադրական և Վճռաբեկ դատարանների որոշումների և վերաբերելի այլ իրավական ակտերի դրույթներին:

2. Նախքան դատավարական օրենսգրքերի կարգավորումներին անդրադառնալը նշենք, որ քննարկվող ինստիտուտին է անդրադարձել նաև ՀՀ սահմանադրական դատա-

րանը իր մի շարք որոշումներում: Մասնավորապես, 2013 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՍԴՈ-1099 որոշման մեջ Բարձր դատարանը նշում է. «...դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի սահմանադրարավական բովանդակությունը հանգում է նրան, որ այդ ինստիտուտի միջոցով ապահովվում է խախտված սահմանադրական և/կամ կոնվենցիոն իրավունքների վերականգնումը: Վերջինս, իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից ելնելով, պահանջում է խախտման արդյունքում տուժողի համար առաջացած բացասական հետևանքների վերացում, ինչն իր հերթին պահանջում է հնարավորինս վերականգնել մինչև իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակը (restitutio in integrum): Այն դեպքում, երբ անձի սահմանադրական և/կամ կոնվենցիոն իրավունքը խախտվել է օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով, այդ իրավունքի վերականգնման նպատակով մինչև իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակի վերականգնումը ենթադրում է տվյալ անձի համար այնպիսի վիճակի ստեղծում, որը գոյություն է ունեցել տվյալ դատական ակտի բացակայության պայմաններում:

1. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի հուլիսի 1-ին:

2. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2021 թվականի հունիսի 30-ին, ուժի մեջ կմտնի 2022 թվականի հուլիսի 1-ից:

3. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2018 թվականի փետրվարի 9-ին

4. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2013 թվականի դեկտեմբերի 5-ին

3. Ստորև առանձին քննարկենք դատավարական օրենսգրքերի՝ ՄԻԵԴ-ի վճիռների և որոշումների հիման վրա դատական ակտերի վերանայման հարաբերությունները կարգավորող դրույթները:

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐՔ

4. Քննարկվող խնդրին է նվիրված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ նաև Քր. դատ. օր.) 491 գլուխը, որը կրում է «Դատական ակտերի վերանայումը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով» վերտառությունը: Ընդ որում, դատավարական բոլոր օրենսգրքերը ՄԻԵԴ-ի վճիռը կամ որոշումը, որի հիման վրա պետք է տեղի ունենա գործի վերանայում (վերաբացում), դիտարկում են որպես նոր հանգամանք:

5. Քր. դատ. օր. 4261 հոդված-ի համաձայն՝ նոր հանգամանքով վերանայման ենթակա է միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը⁵: Նոր հանգամանքով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը վերանայում է Վերաքննիչ դատարանը, իսկ Վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարանների դատական ակտերը՝ Վճռաբեկ դատարանը:

5. Հարկ է նշել, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը դեռևս 2011 թվականի փետրվարի 4-ի իր ՍԴՈ-935 որոշմամբ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 4261 հոդվածի 1-ին մասի «միայն» արտահայտությունը՝ այնքանով, որքանով բացառում է նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հիմքով այլ վերջնական իրավական ակտերի օրենքով սահմանված կարգով վերանայումը՝ դրանով իսկ վտանգելով անձի՝ մասնավորապես, մինչդատական վարույթում պետական իրավասու մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքը, ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին հակասող և անվավեր:

6. Քր. դատ. օր. 4262 հոդվածի համաձայն՝ նոր հանգամանքով դատական ակտը վերանայելու բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեն՝

1) Այդ հանգամանքի հետ առնչվող գործին մասնակցած շահագրգռված անձինք, բացառությամբ քրեական հետապնդման մարմինների,

...

3) Այն անձինք, ովքեր Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի կողմից համապատասխան դատական ակտի կայացման պահին ունեցել են միջազգային պայմանագրի պահանջներին (ժամկետներին) համապատասխան միջազգային դատարան դիմելու իրավունք,

4) Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազը և նրա տեղակալները:

7. Նոր հանգամանքների հետևանքով դատական ակտերը կարող են վերանայվել, երբ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրի հիման վրա գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով կամ որոշմամբ հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության

վավերացրած միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը: Ընդ որում, այդ դեպքում նոր հանգամանքը հաստատված է համարվում Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող տվյալ միջազգային դատարանի որոշման ուժի մեջ մտնելու պահից:

8. Նոր հանգամանքներով դատական ակտը վերանայելու համար բողոք կարող է բերվել 3 ամսվա ընթացքում: Եռամսյա ժամկետի հաշվարկն սկսվում է Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճիռը կամ որոշումն այդ դատարանի կանոնակարգերով սահմանված կարգով այդ դատարանն դիմած անձին հանձնելու օրվանից (քր. դատ. օր., հոդված 4266):

9. ՄԻԵԴ-ի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 3-րդ կետի համաձայն վճիռն ուղարկվում է Լախարարների կոմիտե: Քարտուղարը վճռի օրինակներն ուղարկում է կողմերին, Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին, երրորդ կողմերին, այդ թվում՝ Եվրոպայի խորհրդի Մարդու իրավունքների հանձնակատարին և այլ ուղղակի շահագրգիռ անձան:

10. Վերադառնալով ՀՀ քր.դատ. օր-ի 4266-րդ հոդվածի կարգավորումներին՝ նշենք, որ դրանցում առկա են բացեր, որոնք գործնականում կարող են խնդիրների պատճառ դառնալ: Այսպես, ՄԻԵԴ քարտուղարությունը կողմերին ուղարկում է ինչպես վերջնական, ուժի մեջ մտած վճիռը, այնպես էլ դեռևս ուժի մեջ չմտած վճիռները: Սա պայմանավորված է այն հանգամանքով, թե վճիռը Կոմիտեի, Պալատի, թե Մեծ պալատի կողմից է ընդունվել: Կոմիտեի և

Մեծ Պալատի ընդունած վճիռները վերջնական են և ուժի մեջ են մտնում կայացման պահից: Ինչ վերաբերում է Պալատի կազմով կայացված վճիռներին, ապա դրանց ուժի մեջ մտնելու երեք սցենարներ կան ըստ Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի: Համաձայն նշված հոդվածի 2-րդ կետի՝ Պալատի վճիռը վերջնական է դառնում, եթե՝

ա) կողմերը հայտարարում են, որ չեն պահանջի գործի հանձնում Մեծ պալատին,

բ) վճռի կայացումից հետո երեք ամսվա ընթացքում չի պահանջվում գործի հանձնում Մեծ պալատին,

գ) Մեծ պալատի հանձնախումբը, Կոնվենցիայի 43-րդ հոդվածին համապատասխան, մերժում է գործը հանձնելու պահանջը:

11. Վերոգրյալից պարզ է դառնում, որ ՄԻԵԴ-ի քարտուղարությունը կողմերին առաքում է մի դեպքում վերջնական, արդեն ուժի մեջ մտած վճիռ (Կոմիտե, Մեծ պալատ), որով հաստատված է համարվում նոր հանգամանքը, մեկ այլ դեպքում առաքվում է վճիռ, որը ուժի մեջ կարող է մտնել մինչև երեք ամիս կամ ավելի ուշ ժամկետում կախված նրանից, թե կողմերը այդ վճռի առնչությամբ ինչ հետագա քայլեր կձեռնարկեն (կհայտարարեն, որ չեն պահանջի գործի հանձնում Մեծ պալատին, վճռի կայացումից հետո երեք ամսվա ընթացքում չեն բողոքարկի վճիռը կամ բողոքարկելու դեպքում Մեծ պալատը կվերանայի կամ կմերժի Պալատի վճռի վերանայումը): Հետևաբար, Քր. դատ. օր. 4266 հոդվածի դրույթը, որ եռամսյա ժամկետի հաշվարկն սկսվում

է Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճիռը կամ որոշումն այդ դատարանի կանոնակարգերով սահմանած կարգով այդ դատարան դիմած անձին հանձնելու օրվանից, ընդունելի չէ նկատի ունենալով վերը շարադրված վերլուծությունն առ այն, որ ՄԻԵԴ-ի քարտուղարության կողմից կողմերին կարող են առաքվել նաև դեռևս ուժի մեջ չմտած վճիռներ: Սա արվում է այն տրամաբանությամբ, որ կողմերը անհրաժեշտության դեպքում եռամսյա ժամկետում Պալատի կայացրած վճիռը ՄԻԵԴ-ի Մեծ պալատ բողոքարկելու հնարավորություն ունենան :

12. Քննարկվող խնդիրը վերացնելու համար առաջարկվում է Քր. դատ. օր.-ում կատարել փոփոխություն՝ սահմանելով, որ նոր հանգամանքով դատական ակտը վերանայելու համար բողոք կարող է բերվել Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի վճիռը կամ որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո օրինակ 4 կամ 6 ամսվա ընթացքում: Նման կարգավորման պարագայում, կարծես, խնդիրը լուծվում է, քանի որ անհրաժեշտություն չկա տարբերակում մտցնելու Կոմիտեի, Պալատի կամ Մեծ պալատի կողմից ընդունված վճիռների մեջ հասկանալու համար հանձնելու պահին այն արդեն ուժի մեջ մտել է, թե ոչ և այլն: Առաջարկվող ժամկետը բավարար կլինի նույնիսկ արդեն իսկ ուժի մեջ մտած վճիռը կողմերին առաքելու և դրա հիման վրա դատական ակտի վերանայման բողոք ներկայացնելու համար:

13. Հստակեցման կարիք ունի նաև

Քր. դատ. օր.-ի 4266 հոդվածում օգտագործվող «դատարան դիմած անձ» արտահայտությունը: «Դատարան դիմած անձ» արտահայտությունից պարզ չէ, թե արդյո՞ք այն վերաբերում է միայն դիմումատուին: Մասնավորապես, արդյո՞ք դիմումատուի մահվանից հետո ՄԻԵԴ-ում գործի քննությանը ներգրավված այլ անձը դիտարկվելու է որպես «դատարան դիմած անձ»: Սրան կուգահեռ, հարկ է նշել, որ ՄԻԵԴ-ի կանոնակարգի մեջբերված կանոնում օգտագործվում է «կողմեր» արտահայտությունը, ինչն ավելի ընդգրկուն է և դիմումատուի կողմում ենթադրում է ինչպես վերջինիս, այնպես էլ նրա մահվանից հետո գործում ներգրավված անձին: Այս առումով նշենք, որ Նախորդ պարբերությունում արված առաջարկը լուծում է նաև այս խնդիրը, քանի որ դրանում նշվում է, որ վերանայման բողոք կարող է բերվել ՄԻԵԴ-ի վճիռը կամ որոշումը ուժի մեջ մտնելուց հետո օրինակ 4 կամ 6 ամսվա ընթացքում առանց կոնկրետացնելու, թե վճիռը կամ որոշումն ում է ուղարկվում: Իսկ թե Դատարանը վճիռը կամ որոշումը ում կուղարկի կմնա Դատարանի կանոնակարգի կարգավորման տիրույթում:

14. Մի խնդիր ևս. եթե մեջբերված կարգավորումներից, կարծես, հստակ է, թե դիմումատուի համար որ օրվանից է սկսելու հոսել եռամսյա ժամկետը, ապա ժամկետի հաշվարկի հետ կապված անորոշություն կա ՀՀ գլխավոր դատախաչի կամ նրա տեղակալի կողմից գործի վերանայման բողոք բերելու դեպքերի առնչությամբ: Գործնականում ՀՀ դատախաչությունը կայացված վճռի մասին տեղեկանում է ՄԻԵԴ-ում ՀՀ ներկայացուցչի գրությունից: Բայց նույնիսկ այս դեպքերում

ժամկետի հաշվարկի հետ կապված խնդիրները չեն վերանում, քանի որ ինքը՝ ՄԻԵԴ-ում ՀՀ ներկայացուցիչը, տեղյակ չի լինում ՄԻԵԴ վճռի դիմումատուին հանձնելու օրվա մասին, հետևաբար, չի կարող նշել եռամսյա ժամկետի ավարտի օրը: Նման պարագայում մնում է այս գործընթացը կապակերպել «ապահով» ժամկետներում, եթե ՀՀ գլխավոր դատախազը կամ վերջինիս տեղակալը ցանկություն ունեն գործի վերաբացման գանգատ ներկայացնել: Սա, իհարկե, չի կարող խնդրի ընդունելի լուծում լինել: Սույն ուսումնասիրության 12-րդ կետում արված առաջարկը, թերևս, լուծում է նաև այս խնդիրը: Մասնավորապես, եթե դատական ակտի վերանայման համար սահմանենք ՄԻԵԴ-ի վճռի ուժի մեջ մտնելուց հետո չորսամսյա կամ վեցամսյա ժամկետ, ապա այդ ժամկետի մեկնարկի և հաշվարկի տեսանկյունից ինչպես դիմումատուի, այնպես էլ ՀՀ գլխավոր դատախազի կամ նրա տեղակալի համար խնդիրներ չեն առաջանա:

15. Քր. դատ. օր-ի 4267 հոդվածը պահանջներ է սահմանում նոր հանգամանքով դատական ակտերը վերանայելու բողոքների համար: Այսպես, նոր հանգամանքով դատական ակտը վերանայելու բողոքը պետք է բովանդակի՝

- 1) բողոք ներկայացրած անձի անունը, ազգանունը, բնակության կամ աշխատանքի վայրի հասցեն, պաշտոնը,
- 2) այն դատարանի անվանումը, որին հասցեագրվում է բողոքը,
- 3) վերանայման ենթակա դատական ակտի կայացման օրը, ամիսը, տարին,

4) դատական ակտի վերանայման համար հիմք ծառայած նոր հանգամանքի շարադրանքը,

5) բողոք ներկայացրած անձի պահանջը

6) բողոքին կցվող փաստաթղթերի ցանկը,

7) բողոք ներկայացրած անձի ստորագրությունը:

16. Բողոքին կցվում են նոր հանգամանքը հաստատող նյութերը, ինչպես նաև այլ նյութեր (հոդված 4267, 2-րդ մաս):

17. Այս առնչությամբ հարկ է նշել, որ Քր. դատ. օր. 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ քրեական դատավարությանը մասնակցող անձինք (բացառությամբ վկայի) դատավարական բոլոր փաստաթղթերը ներկայացնում են հայերեն կամ այլ լեզվով հայերեն պատշաճ թարգմանությամբ: Նշված պահանջը չպահպանելու դեպքում դատավարական փաստաթղթերը քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը չի քննարկում կամ չի թույլատրում, իսկ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում վերադարձնում է դրանք ներկայացրած անձանց:

18. Ուսումնասիրության պատրաստման շրջանակներում կապակերպված հանդիպում-քննարկումների ժամանակ բարձրացվել է այս հարցը, ինչի արդյունքում պարզ դարձավ, որ Վճռաբեկ դատարանն ուշադրություն դարձնում է բողոքին կից ներկայացված փաստաթղթերի, մասնավորապես, ՄԻԵԴ-ի վճռի լեզվին:

19. Ինչ է ստացվում, Վճռաբեկ դատարան ՄԻԵԴ-ի վճռի հայերեն թարգմանությունը կամ անգլերեն

կամ ֆրանսերեն տեքստերին կուգահեռ նաև հայերեն թարգմանություն ներկայացնել ու պահանջը, կարծես, էլ ավելի կրճատում եռամսյա ժամկետը: Այս համատեքստում նշենք, որ ՀՀ օրենսդրությամբ ՄԻԵԴ-ի վճիռների և որոշումների թարգմանության պահանջ չկա: Ավելին, ՄԻԵԴ-ի վճիռների և որոշումների ազգային պաշտոնական լեզուներով թարգմանելու պահանջ չկա նաև ԵԽ Նախարարների կոմիտեի վերաբերելի հանձնարարականներում: Դրանցով միայն առաջարկվում է խնդրո առարկա վճիռները և որոշումները թարգմանել, ինչը Հայաստանի Հանրապետությունը կատարել է ՄԻԵԴ-ի գրեթե բոլոր վճիռների ուժի մեջ մտնելուց հետո եռամսյա ժամկետում: Սակայն պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որպես կանոն, ՄԻԵԴ-ի վճռի թարգմանված տեքստը հանրության համար հասանելի է լինում եռամսյա ժամկետի վերջին օրերին:

20. Բացի այդ, վերադառնալով Քր. դատ. օր. 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջին, մի փոքր անհասկանալի է մնում «պատշաճ թարգմանություն» արտահայտությունը: Մասնավորապես, ՄԻԵԴ-ի վճիռները թարգմանվում են ՀՀ արդարադատության նախարարության «Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով, սակայն դրանք պաշտոնական թարգմանություններ չեն, ինչը սովորաբար արվում է նորմատիվ իրավական ակտերի պաշտոնական թարգմանությունների պարագայում՝ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների շրջանակներում: Քննարկման է արժանի նաև այն հար-

ցը, որ եթե դիմումատուն որոշի ինքն իր միջոցներով կամ թեկույ անձամբ թարգմանել ՄԻԵԴ-ի վճիռը, ապա ինչ չափանիշներով է գնահատվելու այդ թարգմանության «պատշաճությունը»: Ի դեպ, ուսումնասիրության շրջանակներում կապակերպված քննարկումների ժամանակ պարզ դարձավ, որ նման դեպք եղել է, երբ դատական ակտի վերանայման բողոք բերած անձը Վճռաբեկ դատարանին ներկայացրել է իր միջոցներով թարգմանված ՄԻԵԴ-ի վճիռը, ինչը, սակայն, Վճռաբեկ դատարանի կողմից չի դիտարկվել որպես պատշաճ թարգմանություն, և բողոքը վերադարձվել է այս հիմքով: Այսինքն ձևավորված պրակտիկայի շրջանակներում ՄԻԵԴ-ի վճռի պատշաճ թարգմանություն է դիտարկվում ՀՀ արդարադատության նախարարության «Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից կատարված թարգմանությունը:

21. Ամփոփելով քննարկվող հարցը նշենք, որ միայն ՀՀ արդարադատության նախարարության «Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից արված թարգմանությունը որպես «պատշաճ» դիտարկելու պարագայում գործի վերաբացման բողոք ներկայացնելու համար դիմումատուին կամ գլխավոր դատախազին կամ նրա տեղակալին շատ սահմանափակ ժամկետ է մնում բողոքը ներկայացնելու համար, քանի որ վերջիններս ստիպված պետք է լինեն սպասել վճռի հայերեն թարգմանությանը: Այս պարագայում առաջարկում ենք նախ դատավարական օրենսգրքերում հստակեցնել ՄԻԵԴ-ի վճռի հայերեն թարգմանությամբ տարբերակը կցելու պահանջը անկախ Քր. դատ. օր. 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի

դրույթի գոյությունից: Սա հստակություն կմտցնի քննարկվող իրավահարաբերություններում և կբացառի տարընթերցումները: Բացի այդ, նկատի ունենալով ՀՀ արդարադատության նախարարության «Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից կատարված ՄԻԵԴ-ի վճռի թագմանությունը Վճռաբեկ դատարանի կողմից որպես «պատշաճ» դիտարկվելու հանգամանքը առաջարկում ենք այս մասով ևս օրենսդրական հստակեցում կատարել, ինչը կբացառի դատական ակտի վերանայման բողոք բերողների կողմից սեփական միջոցներով ՄԻԵԴ-ի վճիռների թարգմանությունները:

22. Կրկին անդրադառնալով ուսումնասիրության 12-րդ կետում արված առաջարկին՝ նշենք, որ այն ըստ էության կլուծի նաև թարգմանությունների հետ կապված ժամանակային խնդիրը: Մասնավորապես, ՀՀ արդարադատության նախարարության «Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից ՄԻԵԴ-ի վճիռն ուժի մեջ մտնելուց հետո եռամսյա ժամկետում թարգմանվելուց և համապատասխան կայքերում հրապարակվելուց հետո դիմումատուները և գլխավոր դատախազը կամ նրա տեղակալը դեռ ժամանակ կունենան գործի վերանայման բողոք ներկայացնելու համար: Ընդ որում, դատական ակտի վերանայման համար բողոք բերելու ժամկետներն առավել կանխատեսելի դարձնելու համար առաջարկվում է Կոմիտեի և Մեծ պալատի վճիռները թարգմանել ոչ թե 3, այլ 2 ամսվա ընթացքում, ինչը բողոք բերող անձի համար ժամանակային առումով առավել հարմարավետ կդարձնի բողոքի նախապատրաստումը:

23. Զր. դատ. օր-ի 426⁷-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն բողոք ներկայացնող անձը դրա պատճենը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքը հաստատող նյութերի պատճենների հետ պատշաճորեն ուղարկում է դատավարության մասնակիցներին (բացառությամբ քննիչի և հետաքննության մարմնի):

24. Նոր հանգամանքների հիմքով շահագրգիռ անձի փոխարեն բողոք կարող է ներկայացնել նրա լիապորած անձը, որը բողոքի հետ միաժամանակ դատարան պետք է ներկայացնի նաև իր լիապորությունները հաստատող փաստաթուղթը (Զր. դատ. օր-ի 4267 հոդվածի 4-րդ մաս): Նշված դրույթում օգտագործվող «շահագրգիռ անձ» արտահայտությունը էլ ավելի է մեծացնում առկա անորոշությունը: Ի վերջո, գործի վերանայման բողոք բերելու համար դիմումատուից բացի ո՞վ կարող է այն ներկայացնել: Այս հարցի պատասխանը գործող Զրեական դատավարության օրենսգրքում հստակ չէ, ինչը կարող է գործնականում խնդիրներ առաջացնել ոչ դիմումատուի կողմից գործի վերաբացման բողոք ներկայացնելու դեպքերում:

25. Զր. դատ. օր-ի 4268 հոդվածը կարգավորումներ է նախատեսում նոր հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի հարուցման առնչությամբ: Համաձայն այդ հոդվածի՝ դատարանը դատական ակտը նոր հանգամանքով վերանայում է վերանայման վարույթ հարուցելու որոշման հիման վրա: Դատարանը վերանայման վարույթի հարուցումը մերժում է, եթե՝

1) բողոքը ներկայացվել է դրա

համար սույն օրենսգրքով նախատեսված ժամկետի խախտմամբ, և այն վերականգնելու մասին միջնորդություն չի ներկայացվել, կամ

2) առերևույթ բացակայում է նոր երևան եկած հանգամանքը, կամ

3) (ենթակետն ուժը կորցրել է)

4) դատական ակտը վերանայելու համար հիմք դարձած նոր հանգամանքը հաստատող ապացույց չի ներկայացվել, և եթե դատարանին հայտնի չէ նման հանգամանքի առկայությունը, կամ

5) բողոքը ներկայացրել կամ ստորագրել է ոչ պատշաճ անձը կամ այն ընդհանրապես ստորագրված չէ:

26. Դատարանը վերանայման վարույթի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը կայացնում է բողոքը ստանալուց հետո՝ 10-օրյա ժամկետում: Վերանայման վարույթի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել օրենսգրքով սահմանված կարգով:

27. Նոր հանգամանքի հիմքով հարուցված վարույթով դատարանը գործի քննության արդյունքում կայացնում է դատական ակտ՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված ընդհանուր կարգով: Այդ վարույթի արդյունքում կայացված դատական ակտում դատարանը կարող է չփոփոխել վերանայված դատական ակտի եզրափակիչ մասը, միայն եթե ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ օրենսգրքի 426.4 հոդվածով նախատեսված հանգամանքները, ըստ

եության, չէին կարող ապդել գործի ելքի վրա: Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտն օրենքով սահմանված ընդհանուր կարգով կարող է բողոքարկվել վճռաբեկ դատարան (Քր. դատ. օր-ի 4269 հոդված):

28. Ամփոփելով գործող Քր.դատ. օր-ի վերլուծությունը նշենք, որ նոր հանգամանքի հիմքով դատական ակտերի վերանայման կարգավորումներում առկա բացերի, թերությունների և դրանց վերացմանն ուղղված առաջարկությունները օրենսգրքում ներառելու հնարավորությունները, կարծես, իրատեսական չեն, քանի որ 2022 թվականի հուլիսի 1-ից ուժի մեջ կմտնի նոր քրեական դատավարության օրենսգիրքը, եթե, իհարկե, նոր օրենսգրքի ուժի մեջ մտնելու ավելի ուշ ժամկետ չսահմանվի օրենսդրի կողմից: Գործող օրենսգրքի թերությունների առնչությամբ վերլուծությունները արվել են այն տրամաբանությամբ, որ դրանք գրեթե նույնական են նաև նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի խնդիրների հետ, և հետագա փոփոխությունները կարելի է և առավել նպատակահարմար է անել հենց նոր օրենսգրքում:

ՆՈՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐԲ

29. Նոր հանգամանքով գործի վերանայման վարույթը ներառվել է ՀՀ նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի 49-րդ գլխում, որը կրում է «Բացառիկ վերանայումը» վերտառությունը: Նոր օրենսգրքի շարադրանքում էականորեն ընդլայնվել է այն դատական ակտերի ցանկը,

որոնք ենթակա են բացառիկ վերանայման (հոդված 401):

Օրենսգրքի 402-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն բացառիկ վերանայման բողոք բերելու իրավունք ունեն`

1) տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակից եղած անձը, որի իրավաչափ շահերին առնչվում է ենթադրյալ նոր հանգամանքը կամ ենթադրյալ հիմնարար խախտումը կամ ենթադրյալ նորի հայտ եկած հանգամանքը.

...

3) տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակից եղած անձը, որը Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի կողմից համապատասխան դատական ակտի կայացման պահին ունեցել է միջազգային պայմանագրի պահանջներին համապատասխան միջազգային դատարան դիմելու իրավունք,

4) Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախաչը և նրա տեղակալները:

30. Ընդ որում, 402-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-3-րդ կետում նշված անձի փոխարեն բացառիկ վերանայման բողոք կարող է ներկայացնել նրա լիազորած անձը, որը բողոքի հետ դատարան պետք է ներկայացնի նաև իր լիապորությունները հաստատող փաստաթուղթը:

31. Նոր օրենսգրքի մեջբերված դրույթների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դրանց պարագայում ևս սահմանափակված է ՄԻԵԴ-ի վճ-

ռի հիման վրա գործի վերաբացման բողոք բերելու անձանց շրջանակը: Այսպես, օրենսգիրքը պայման է սահմանում, որ այդ անձը պետք է եղած լինի տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակից: Օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետի համաձայն` վարույթի մասնավոր մասնակիցներն են մեղադրյալը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, պաշտպանը, տուժողը, գույքային պատասխանողը, տուժողի և գույքային պատասխանողի օրինական ներկայացուցիչը և լիազոր ներկայացուցիչը:

32. Ինչպես տեսնում ենք, այս կարգավորումները Նույնպես բավականաչափ սահմանափակում են վարույթի մասնավոր մասնակցի` հետագայում ՄԻԵԴ-ում դիմումատուի, մահվան դեպքում գանգատի քննությանը ներգրավված անձի կողմից գործի վերաբացման բողոք բերելու հնարավորությունը: Մասնավորապես, քննարկենք այն իրավիճակը, երբ, օրինակ, սպանությունից հետո տուժողի իրավահաջորդը, սպանելով ներպետական պաշտպանության արդյունավետ միջոցները, դիմել է ՄԻԵԴ պնդելով, որ քրեական գործի քննության ընթացքում տեղի են ունեցել բազմաթիվ դատավարական խախտումներ, ինչը հետագայում հիմք է ծառայել ՄԻԵԴ-ի կողմից կյանքի իրավունքի պաշտպանության դատավարական ասպեկտի խախտում արձանագրելու համար: Բերված օրինակում, եթե մի պահ պատկերացնենք, որ դիմումատուն միևնույն ՄԻԵԴ-ի կողմից վճիռ կայացնելը մահացել է, և գանգատի քննությանը ներգրավվել է ՄԻԵԴ-ի նախադեպային իրավունքին համապատասխան Վոհի կարգավիճակ ունեցող մեկ այլ անձ, ապա անորոշ

է մնում, թե արդյո՞ք այս դեպքում վերջինս հնարավորություն կունենա գործի բացառիկ վերանայման համար բողոք ներկայացնելու: Այս իրավիճակների համար, կարծես, Օրենսգիրքը կարգավորում չի նախատեսում: Խնդիրն անորոշ է նաև նկարագրված իրավիճակում դիմումատուի ՄԻԵԴ-ում խախտում արձանագրող վճռի կայացումից հետո մահվան դեպքում: Առաջարկում ենք նոր հանգամանքի հիմքով դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու սուբյեկտների ցանկում ավելացնել ՄԻԵԴ-ում գործի քննությանը ներգրավված անձանց, ովքեր իրավաչափ շահ ունեն այդ ակտի վերանայման հարցում:

33. Նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի 403-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ նոր հանգամանքներով բողոք կարող է բերվել, եթե Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով կամ որոշմամբ հաստատվել կամ Հայաստանի Հանրապետության կողմից հաշտության համաձայնությամբ կամ միակողմանիորեն ձանաչվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը: Ի դեպ, ի տարբերություն գործող քրեական, քաղաքացիական և վարչական դատավարության օրենսգրքերի՝ նոր քրեադատավարական օրենսգիրքը նոր հանգամանքով դատական ակտի բացառիկ վերանայման հիմքերի մեջ առանձին մատնանշում է հաշտության համաձայնությամբ կամ միակողմանի հայտարարությամբ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով նախատեսված ան-

ձի իրավունքի խախտման փաստը: Այս առնչությամբ հարկ է նշել, որ գործող իրավակարգավորումները թեպետ հատուկ չեն անդրադառնում վերոնշյալ հիմքերին, այնուամենայնիվ, «միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով կամ որոշմամբ հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը» ձևակերպումն իր մեջ ներառում է նաև հաշտության համաձայնությամբ կամ միակողմանի հայտարարությամբ անձի իրավունքների խախտման փաստի արձանագրումը, քանի որ հաշտության համաձայնությունը և միակողմանի հայտարարությունը հաստատվում են Եվրոպական դատարանի կողմից ընդունված որոշմամբ: Այս մասով տեղին կլինի անդրադառնալ Գրիգորյանը և այլք ընդդեմ Հայաստանի թիվ 40864/06 գանգատին: Սույն գանգատի առնչությամբ ՀՀ կառավարությունը միակողմանի հայտարարություն էր արել, որն ընդունվել էր ՄԻԵԴ-ի կողմից և որի հիման վրա Դատարանը 08.11.2018 թվականի որոշմամբ գանգատը հանել էր քննության ենթակա գործերի ցուցակից: Հետագայում սույն գործով դիմումատուների կողմից Վճռաբեկ դատարան դատական ակտի վերանայման բողոք էր ներկայացվել, որտեղ դիմումատուները նշել էին, որ Եվրոպական դատարանի հրապարակած որոշումը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի իմաստով հանդիսանում է նոր հանգամանք, քանի որ «Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրի հիման վրա գործող դատա-

րանի՝ ուժի մեջ մտած ... որոշմամբ հիմնավորվել է անձի Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը (...): Սույն բողոքի առնչությամբ Վճռաբեկ դատարանը դիրքորոշում է հայտնել առ այն, որ (...) վերը նշված իրավանորմի բառերի և արտահայտությունների տառացի մեկնաբանման հետևանքով, այլ կերպ ասած՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետում օգտագործվող «հիմնավորվել է» ձևակերպման պատճառով միակողմանի հայտարարության կամ բարեկամական կարգավորման վերաբերյալ Եվրոպական դատարանի որոշումը որպես նոր հանգամանքով գործի վերաբացման հիմք չդիտարկելը կարող է լինել չափազանց ձևականացված (ֆորմալ) մեկնաբանություն : Այդ կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում ընդգծել, որ ն բարեկամական կարգավորումը, և միակողմանի հայտարարությունը հաստատվում են Եվրոպական դատարանի կողմից, իսկ դրանցում նախատեսված պայմանների կատարումը գտնվում է Նախարարների կոմիտեի հսկողության ներքո»:

34. Ինչ վերաբերում է ժամկետներին, ապա նոր Քրեական դատավարության օրենսգրքի 405-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՄԻԵԴ-ի վճռի հիման վրա բացառիկ վերանայման բողոք կարող է ներկայացվել չորս ամսվա ընթացքում: Չորսամսյա ժամկետի հաշվարկն սկսվում է Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճիռը կամ որոշումն այդ դատարանի կանոնա-

կարգերով սահմանած կարգով այդ դատարանի դիմած անձին հանձնելու օրվանից:

35. Ինչպես տեսնում ենք՝ նոր օրենսգրքում գործի վերանայման դիմում ներկայացնելու համար ժամկետը մեկ ամսով երկարացվել է՝ երեք ամսվա փոխարեն դառնալով չորս: Սակայն սրա արդյունքում չեն վերացել այն խնդիրները, որոնք վեր հանեցինք գործող Քրեական դատավարության օրենսգրքի վերաբերելի նորմերի ուսումնասիրության շրջանակներում: Ուստի, կրկնություններից խուսափելու նպատակով, առաջարկվում է համանման խնդիրների կարգավորման համար գործող օրենսգրքի թերությունների և բացերի վերացման առնչությամբ արված առաջարկությունները տարածել և ներառել նոր օրենսգրքում:

36. Արդարացման դատավճռի կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշումների վերանայումը թույլատրվում է քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետների ընթացքում: Դատապարտյալի անմեղությունը կամ նրա կողմից ավելի թեթև հանցանք կատարելը փաստելու պահանջով դատական ակտի բացառիկ վերանայումը ժամկետներով սահմանափակված չէ: Դատապարտյալի մահն արգելք չէ դատապարտյալի կամ այլ անձանց իրավունքների վերականգնման նպատակով բացառիկ վերանայում իրականացնելու համար (նոր Քր. դատ. օր., 404-րդ հոդվածի 3-5-րդ մասեր):

37. Բացառիկ վերանայման բողոքը ներկայացվում է Վճռաբեկ դատարան, իսկ եթե բողոքարկվող դատական ակտը կայացրել է առաջին

ատյանի դատարանը՝ Վերաքննիչ դատարան: ՀՀ գլխավոր դատախաչի կամ նրա տեղակալի կողմից վերանայման բողոք բերվելու դեպքում վերանայման բողոքի և կից նյութերի պատճենները պատշաճորեն ուղարկվում են այն անձանց, որոնք եղել են տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակիցներ: ՄԻԵԴ-ի վճռի հիման վրա վարույթի մասնավոր մասնակցի կամ նրա լիազորած անձի կողմից բացառիկ վերանայման բողոք բերվելու դեպքում բողոքի և կից նյութերի պատճեններն ուղարկվում են նաև Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախաչին կամ նրա տեղակալին: Բացառիկ վերանայման բողոքին կցվում են բողոքի և կից նյութերի պատճենները, նշված հասցեատերերին ուղարկված լինելը հավաստող փաստաթղթերը (հոդված 406):

38. Բացառիկ վերանայման բողոքի հիման վրա բացառիկ վերանայման վարույթը հարուցվում է իրավասու դատարանի որոշմամբ: Բացառիկ վերանայման վարույթն իրականացվում է ողջամիտ ժամկետում:

39. Բանավոր ընթացակարգով վարույթն իրականացնելու դեպքում բողոքը ներկայացրած անձը, նրա լիազորած անձը, Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախաչը և տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակիցները ծանուցվում են դատական նիստի տեղի և ժամանակի մասին:

40. Բացառիկ վերանայման վարույթի հարուցումը որոշմամբ մերժվում է հետևյալ հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում

1) բողոքն իրավասու դատարանի սահմանած ժամկետում չի հա-

մապատասխանեցվել օրենսգրքի 355-րդ հոդվածի 1-ին կամ 2-րդ մասով կամ 406-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին,

2) բողոքը ժամկետանց է, իսկ հարուցված լինելու դեպքում մերժվել է բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը,

4) բողոքը ներկայացրել է ոչ պատշաճ անձը,

5) բողոքը բերվել է այնպիսի դատական ակտի դեմ, որը ենթակա չէ բացառիկ վերանայման:

41. Վերանայման վարույթ հարուցելու կամ վարույթի հարուցումը մերժելու մասին որոշումն իրավասու դատարանը կայացնում է բողոքն ստանալուց հետո մեկամսյա ժամկետում, որն ուղարկվում է բողոքաբերին և օրենսգրքի 406-րդ հոդվածի 2-րդ մասում նշված անձանց:

42. Բացառիկ վերանայման վարույթի հարուցումը մերժելու մասին վերաքննիչ դատարանի որոշումը շահագրգիռ անձը կարող է բողոքարկել Վճռաբեկ դատարան օրենսգրքով սահմանված հատուկ վերանայման կարգով (հոդված 407):

43. Բացառիկ վերանայման արդյունքով իրավասու դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակի բեկանում է բողոքարկվող դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան կամ դադարեցնելով քրեական հետապնդումը, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև կարճե-

լով վարույթը:

44. Բացառիկ վերանայում իրականացնող դատարանն իրավասու է չբեկանելու բողոքարկվող դատական ակտը, միայն եթե ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ ՄԻԵԴ_Ի վճռով արձանագրված խախտումն, ըստ էության, չէր կարող ազդել վարույթի արդյունքի վրա:

45. Բացառիկ վերանայման արդյունքով կայացված դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից: Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը շահագրգիռ անձի կողմից կարող է բողոքարկվել վճռաբեկության կարգով:

46. Բացառիկ վերանայման արդյունքով կայացված դատական ակտը ողջամիտ ժամկետում ուղարկվում է բողոքը բերած անձին և տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակիցներին:

47. Բողոքարկվող դատական ակտը բացառիկ վերանայման կարգով բեկանվելու և վարույթը ստորադաս դատարան փոխանցվելու դեպքում վարույթն իրականացվում է ընդհանուր հիմունքներով՝ բացառիկ վերանայում իրականացրած դատարանի սահմանած ծավալով:

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԿԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊԻՐՔ

48. Նոր հանգամանքի հիմքով դատական ակտերի վերանայմանն է նվիրված Քաղ. դատ. օր.-ի 58-րդ գլուխը: Համաձայն Քաղ. դատ. օր. 415-րդ հոդվածի նոր հանգամանքով կարող են վերանայվել առաջին ատյանի դատարանի և վերաքննիչ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած այն դատական ակտերը, որոնք ենթակա են բողոքարկման, վճարման կարգադրությունները, ինչպես նաև Վճռաբեկ դատարանի՝ վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու, այն առանց քննության թողնելու, վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը մերժելու մասին և վճռաբեկ բողոքի քննության արդյունքով կայացված որոշումները⁶:

49. Նոր հանգամանքներով առաջին ատյանի դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ դատարանը: Նոր հանգամանքներով վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարանների օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը վերանայում է Վճռաբեկ դատարանը (հոդված 416):

50. Քաղ. դատ. օր.-ի 417-րդ հոդվածի համաձայն նոր երևան եկած և նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեն՝

51.

6. Քաղ. դատ. օր. 415-րդ հոդվածի 1-ին մասն այնքանով, որքանով բացառում է Վերաքննիչ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած, սակայն բողոքարկման ոչ ենթակա դատական ակտերի վերանայումը նոր հանգամանքներով, ՀՀ սահմանադրական դատարանի 27.01.21թ. ՄԴՈ-1573 որոշմամբ ձանաչվել է Սահմանադրության 61-րդ և 75-րդ հոդվածներին հակասող և անվավեր:

1) գործին մասնակցող անձինք և նրանց իրավահաջորդները, եթե վիճելի կամ դատական ակտով հաստատված իրավահարաբերությունը թույլ է տալիս իրավահաջորդություն,

2) գլխավոր դատախաչը և նրա տեղակալը՝ օրենքով նախատեսված դեպքերում:

52. Այս համատեքստում հարց է ծագում, թե, օրինակ, գլխավոր դատախաչը կամ նրա տեղակալը քաղաքացիական գործերով ՄԻԵԴ-ի վճռից հետո դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու իրավունք ունեն, թե՛ վերոնշյալ ձևակերպումը վերաբերում է նոր երևան եկած հանգամանքներին: Եթե այո, ապա ո՞ր դեպքերում կարող է վերջիններիս կողմից նման բողոք բերվել: Սա էական է, քանի որ հողվածում օգտագործվում է «օրենքով նախատեսված դեպքերում» արտահայտությունը, ինչը անորոշություն է մտցնում դրա տեքստում: Նախ՝ ո՞ր օրենքի և ո՞ր դեպքերի մասին է խոսքը: Թեպետ կարելի է ենթադրել, որ խոսքը պետական շահերի պաշտպանության տիրույթում վերանայման բողոք բերելու մասին է, բայց այս դեպքում էլ անորոշ է մնում դրա կապը ՄԻԵԴ-ի վճռի կամ որոշման հետ: Վերոգրյալի արդյունքում ցանկալի կլիներ «նոր երևան եկած» և «նոր հանգամանքների» հիմքերով դատական ակտի վերանայման իրավունք ունեցող սուբյեկտներին անդրադառնալ առանձին հողվածներով՝ նման տարընթերցումներից խուսափելու համար:

53. Քաղ. դատ. օր. 419-րդ հոդվածի համաձայն՝ նոր հանգամանքները հիմք են դատական ակտի վերա-

նայման համար, եթե՝

2) Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրի հիման վրա գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով կամ որոշմամբ հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը, կամ եթե անձը տվյալ վճռի կամ որոշման ուժի մեջ մտնելու պահին ունեցել է այդ իրավունքը միջազգային պայմանագրով նախատեսված պահանջներին (ժամկետներին) համապատասխան իրացնելու հնարավորություն.

54. Քաղ. դատ. օր. 420-րդ հոդվածի համաձայն՝ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոք կարող է բերվել երեք ամսվա ընթացքում: Եռամսյա ժամկետի հաշվարկը սկսվում է Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճիռը կամ որոշումն այդ դատարանի կանոնակարգերով սահմանած կարգով այդ դատարան դիմած անձին հանձնելու օրվանից: Այս մասով, թերևս առանձին վերլուծություն չենք անի, քանի որ վերևում Քր. դատ. օր.-ի համանման հոդվածի առնչությամբ խնդիրներն արդեն ներկայացրել ենք, և ցանկալի կլիներ Քաղ. դատ. օր-ում դրանք ևս ստանային իրենց լուծումները:

55. Միևույն ժամանակ Քաղ. դատ. օր. 420-րդ հոդվածի 2-րդ մասը

սահմանում է, որ դատական ակտի վերանայման բողոք չի կարող ներկայացվել, եթե դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո անցել է քսան տարի: Նշված ժամկետը ենթակա չէ վերականգնման:

56. Քաղ դատ. օր. 421-րդ հոդվածի համաձայն՝ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոքը կապվում է գրավոր՝ Քաղ. դատ. օր. 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասում նշված պահանջների պահպանմամբ: Բողոքը պետք է լինի ընթեռնելի:

57. Նոր հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման բողոքում պետք է նշվեն՝

- 1) այն դատարանի անվանումը, որին բողոքը հասցեագրվում է,
- 2) բողոք բերող անձի և գործին մասնակցող անձանց անունները (անվանումները), նրանց բնակության (գտնվելու վայրի) հասցեները,
- 3) դատարանի անվանումը, որի կայացրած դատական ակտի դեմ բերվում է բողոքը, գործի համարը և դատական ակտի կայացման տարին, ամիսը, ամսաթիվը,
- 4) դատական ակտի վերանայման համար հիմք հանդիսացող նոր հանգամանքի շարադրանքը և հիմնավորումը, թե ինչու է այն հիմք դատական ակտի վերանայման համար,
- 5) բողոք բերող անձի պահանջը,
- 6) բողոքին կցվող փաստաթղթերի ցանկը:

58. Բողոքին կցվում են՝

- 1) ներկայացուցչի լիապարտությունները հավաստող փաստաթուղթ, եթե այն առկա չէ դատական գործում, և բողոքը ստորագրել է ներկայացուցիչը,
- 2) նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքը հաստատող ապացույցներ,
- 3) իրավահաջորդության փաստը հավաստող փաստաթուղթ, եթե բողոքը ներկայացվում է գործին մասնակցող անձի իրավահաջորդի կողմից.
- 4) բողոք ներկայացնելու ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդություն, եթե բողոքը ներկայացվել է օրենսգրքի 420-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված ժամկետի խախտմամբ,
- 5) բողոքը դատական ակտ կայացրած դատարանին ուղարկելու մասին ապացույց, բացառությամբ այն դեպքի, երբ բողոքը բերվում է Վճռաբեկ դատարանի դատական ակտի դեմ,
- 6) բողոքը և կից փաստաթղթերը գործին մասնակցող այլ անձանց ուղարկելու կամ նրանց հանձնելու մասին ապացույցներ:

59. Բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, ինչպես նաև բողոք բերող անձի այլ միջնորդությունները կարող են ներկայացվել նաև բողոքում ներառվելու ձևով:

60. Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոքն ստորագրում է բողոք բերող անձը կամ նրա ներկա-

յացուցիչը:

61. Քաղ. դատ. օր. 422-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը բողոքն ստանալուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում, որոշում է կայացնում՝ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոքը վերադարձնելու մասին, եթե՝

- 1) չեն պահպանվել օրենսգրքի 421-րդ հոդվածի պահանջները,
- 2) տվյալ գործով կամ տվյալ հարցով վերադաս դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ գտնվող դատական ակտի առկայության պայմաններում բողոք է բերվել ստորադաս դատարանի դատական ակտի դեմ,
- 3) բողոքի շրջանակներում ակնհայտորեն հիմնավորված չէ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքի առկայությունը:

62. Դատական ակտի վերանայման բողոքը Վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարանների կողմից ենթակա է վերադարձման նաև համապատասխանաբար օրենսգրքի 371-րդ և 395-րդ հոդվածներով սահմանված հիմքերով:

63. Դատական ակտի վերանայման բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման մեջ նշվում են բողոքում թույլ տրված բոլոր առերևույթ խախտումները: Նման որոշում կայացնելու դեպքում բողոք բերած անձին ուղարկվում է միայն դատական ակտի վերանայման բողոքը վերադարձնելու մասին որոշումը:

64. Օրենսգրքի 420-րդ հոդվածի պահանջների խախտման, սահմանված ժամկետը լրանալուց հե-

տո բողոքը ներկայացվելու և սահմանված ժամկետը վերականգնելու միջևորդություն չպարունակելու կամ մեկից ավելի դատական ակտերի դեմ բողոք բերված լինելու հիմքերով բողոքը վերադարձնելու որոշումը ստանալուց հետո՝ երկշաբաթյա ժամկետում, թույլ տրված խախտումները վերացվելու և կրկին ներկայացվելու դեպքում դատարանը մեկամսյա ժամկետում որոշում է կայացնում՝ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթ հարուցելու մասին: Բողոքը կրկին ներկայացվելու դեպքում խախտումները վերացնելու համար նոր ժամկետ չի տրամադրվում:

65. Վերաքննիչ դատարանի՝ դատական ակտի վերանայման բողոքը վերադարձնելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել վճռաբեկության կարգով՝ այն ստանալու օրվանից երկշաբաթյա ժամկետում: Որոշումը Վճռաբեկ դատարանի կողմից վերացվելու դեպքում դատարանը գործն ստանալուց հետո՝ եռօրյա ժամկետում, կայացնում է նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման վարույթ հարուցելու մասին որոշում:

66. Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտի վերանայման բողոքը վարույթ ընդունելը մերժում է օրենսգրքի 372-րդ հոդվածով սահմանված հիմքերով և կարգով: Վճռաբեկ դատարանը դատական ակտի վերանայման բողոքն առանց քննության է թողնում և վարույթ ընդունելը մերժում է օրենսգրքի համապատասխանաբար 396-րդ և 397-րդ հոդվածներով սահմանված հիմքերով և կարգով:

67. Դատական ակտի վերանայման

բողոքը վերադարձնելու, առանց քննության թողնելու և վարույթ ընդունելը մերժելու հիմքերի բացակայության դեպքում Վերաքննիչ դատարանը բողոքն ստանալուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում, իսկ Վճռաբեկ դատարանը եռամսյա ժամկետում կայացնում են նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոքը վարույթ ընդունելու մասին որոշում:

68. Դատարանը դատական ակտի վերանայման բողոքը վարույթ ընդունելու վերաբերյալ որոշում կայացնելուց հետո այն ուղարկում է բողոք ներկայացրած անձին և գործին մասնակցող այլ անձանց:

69. Դատական ակտի վերանայման բողոքը վարույթ ընդունելու վերաբերյալ որոշմամբ կամ գործի քննության ընթացքում դատարանը կարող է իր նախաձեռնությամբ կամ գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ կասեցնել դատական ակտի կամ դրա մի մասի կատարումը:

70. Բողոքարկվող դատական ակտի կամ դրա մի մասի կատարման կասեցումը պահպանվում է մինչև բողոքի քննության արդյունքով կայացված դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելը, իսկ դատական ակտի վերանայման վարույթը կարճվելու դեպքում՝ մինչև այդ մասին դատական ակտի հրապարակումը:

71. Գործին մասնակցող անձը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոքը վարույթ ընդունելու մասին դատարանի որոշումն ստանալուց հետո՝ երկշաբաթյա ժամկետում, իրավունք ունի պատասխան ուղարկելու կամ այն հանձնելու դա-

տարան և գործին մասնակցող այլ անձանց:

72. Դատական ակտի վերանայման բողոքի պատասխանը պետք է բավարարի օրենսգրքի համապատասխանաբար 369-րդ կամ 398-րդ հոդվածներով սահմանված պահանջները:

73. Պատասխանը ներկայացնող անձը կարող է դատական ակտի վերանայման բողոքի պատասխանին կցել ապացույցներ:

74. Ներկայացված պատասխանին կցվում է պատասխանը, իսկ ապացույցներ ներկայացվելու դեպքում՝ նաև այդ ապացույցների պատճենները, գործին մասնակցող այլ անձանց ուղարկելու ապացույցները:

75. Պատասխանն ստորագրում է պատասխանը ներկայացրած անձը կամ նրա ներկայացուցիչը: Ներկայացուցչի ստորագրած պատասխանին կցվում է նրա լիազորությունները հավաստող փաստաթուղթ:

76. Նոր երևան եկած հանգամանքներով կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտերը վերանայելիս Վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարանները վերանայման կարգով գործը քննում են համապատասխան դատարանում գործերի քննության համար Զաղ. դատ. օր-ով սահմանված կանոններին համապատասխան, եթե նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայմանը նվիրված գլխով այլ բան նախատեսված չէ:

77. Դատական ակտի վերանայման բողոքի քննության ընթացքում դատարանը հետապնդում է գործում առկա ապացույցները:

78. Դատական ակտի վերանայ-

ման բողոքի հիմքի առկայությունը կամ բացակայությունը պարզելու նպատակով դատարանը գնահատում է հետապնդված ապացույցները և կարող է հաստատված համարել նոր փաստ, եթե հետապնդված ապացույցների հիման վրա հնարավոր է հանգել նման ելրակացության:

79. Դատարանը, պարզելով նոր հանգամանքով դատական ակտի վերանայման հիմքի առկայությունը, բեկանում է վերանայվող դատական ակտը և ուղարկում համապատասխան դատարան՝ նոր քննության, եթե չկա այն փոփոխելու հնարավորություն:

80. Դատարանը ՄԻԵԴ-ի վճռի հիման վրա դատական ակտը վերանայելիս կարող է չբեկանել այն, միայն եթե հիմնավորում է, որ այն, ըստ էության, չէր կարող ազդել գործի ելքի վրա:

81. Դատարանը, բեկանելով վերանայվող դատական ակտը, փոփոխում է այն, եթե գործով հաստատված փաստերը հնարավորություն են տալիս առանց գործի նոր քննության կայացնելու նոր դատական ակտ:

82. Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման բողոքի քննության արդյունքով դատարանը կայացնում է որոշում, որը պետք է բավարարի Քաղ. դատ. օր.-ի համապատասխանաբար 381-րդ և 406-րդ հոդվածների պահանջները:

83. Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտն օրենքով սահմանված ընդհանուր կարգով կարող է բողոքարկվել Վճռաբեկ դատարան:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐԲ

84. Նոր հանգամանքով դատական գործերի վերաբացմանն է նվիրված ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ գլուխը:

85. Վարչական դատավարության օրենսգրքի 182-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ նոր հանգամանքները հիմք են դատական ակտի վերանայման համար, եթե Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրի հիման վրա գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով կամ որոշմամբ հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը:

86. Նոր հանգամանքով վարչական դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ դատարանը, եթե այդ դատական ակտը մինչև օրինական ուժի մեջ մտնելը չի վերանայել վերաքննիչ կամ Վճռաբեկ դատարանը: Նոր հանգամանքներով վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարանների՝ օրինական ուժի մեջ մտած որոշումները վերանայում է Վճռաբեկ դատարանը:

87. Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման դիմում ներկայացնելու իրավունք ունեն՝

- 1) դատավարության մասնակիցները, ինչպես նաև նրանց իրավահաջորդները, եթե վիճելի իրավահարաբերությունը թույլ է

տալիս իրավահաջորդություն,

...

3) այն անձինք, ովքեր Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի կողմից դատական ակտի կայացման պահին, միջազգային պայմանագրին համապատասխան, ունեցել են միջազգային դատարան դիմելու իրավունք (Վարչ. դատ. օր. 184 հոդված):

88. Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման ժամկետներին է նվիրված Վարչական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ հոդվածը: Համաձայն այդ հոդվածի՝ նոր հանգամանքով դատական ակտի վերանայման դիմումը կարող է ներկայացվել համապատասխան հիմքն ի հայտ գալուց հետո՝ 3 ամսվա ընթացքում:

89. Ի տարբերություն գործող, նոր քրեական դատավարության և քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի կարգավորման, որոնք դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու ժամկետի մեկնարկ էին դիտարկում ուժի մեջ մտած ՄԻԵԴ-ի վճիռը կամ որոշումը այդ դատարան դիմած անձին ՄԻԵԴ-ի կառուցվածքով սահմանված կարգով հանձնելու օրը, վարչական դատավարության օրենսգրքը սահմանում է, որ նոր հանգամանքով դատական ակտի վերանայման դիմումը կարող է ներկայացվել համապատասխան հիմքն ի հայտ գալուց հետո՝ 3 ամսվա ընթացքում: Տվյալ դեպքում հիմքը Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքի կամ սպառնալույսի

խախտում արձանագրող ուժի մեջ մտած վճիռը կամ որոշումն է: Վարչ. դատ. օր. կարգավորումների պարագայում առավելապես խնդիրներ կարող են առաջանալ Կոմիտեի և Մեծ պալատի կազմով վճիռ կայացվելու դեպքերում, քանի որ ինչպես վերևում արդեն նշել ենք, դրանք վերջնական են, ուժի մեջ են մտնում կայացման պահից: Այս համատեքստում չպետք է մոռանալ, որ դրանք դեռ սահմանված կարգով պետք է առաքվեն դիմումատուին և պետք է թարգմանվեն ՀՀ արդարադատության նախարարության «Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից: Նման պարագայում խիստ անիրատեսական է թվում եռամսյա ժամկետում նոր հանգամանքի հիմքով դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու հնարավորությունը: Հետևաբար, գործնականում խնդիրներից խուսափելու նպատակով առաջարկում ենք սույն ուսումնասիրության 12-րդ կետում արված առաջարկը տարածել նաև Վարչ. դատ. օր.-ի կարգավորումների վրա:

90. Դատավարության մասնակից հանդիսացող ֆիզիկական անձի իրավահաջորդը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման դիմում կարող է ներկայացնել իրավահաջորդ ձևաչվելուց հետո՝ 3 ամսվա ընթացքում, եթե 185-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված ժամկետում իրավանախորդը չի իրացրել դիմում ներկայացնելու իր իրավունքը մահվան պատճառով (185-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Ի դեպ, իրավահաջորդի կողմից դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու ժամկետը Քաղ. դատ. օր.-ում կարգավորված չէ, և այս մասով օրենսգրքը հստակեցման անհրաժեշ-

տույթյուն ունի:

91. Դատական ակտի վերանայման դիմում չի կարող ներկայացվել, եթե դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո անցել է քսան տարի:

92. Նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման դիմումը կապվում է գրավոր, որում նշվում են՝

1) դատարանի անվանումը, որին հասցեագրվում է դիմումը,

2) դիմումը ներկայացնող անձի դատավարության մասնա կիցների անունները (անվանումները),

3) վերանայման ենթակա դատական ակտի կայացման տարին, ամիսը, ամսաթիվը և գործի համարը,

4) նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հետևանքով գործի վերանայման հիմքերը, ինչպես նաև գործի ելքի վրա դրանց ազդեցության վերաբերյալ հիմնավորումները,

5) դիմում ներկայացնող անձի պահանջը,

6) դիմումին կցվող փաստաթղթերի ցանկը:

93. Դիմումին կցվում են նոր երևան եկած հանգամանքը կամ նոր հանգամանքը հաստատող ապացույցը (ապացույցները), ինչպես նաև այլ լրացուցիչ ապացույցներ, որոնք նախկինում չեն ներկայացվել: Օրենքով նախատեսված դեպքերում դիմումին կցվում է նաև դրա քննության հետ կապված պետական տուրքի վճարումը հաստատող փաստա-

թուղթը կամ համապատասխան գանձապետական հաշվին պետական տուրքի փոխանցումը հավաստող համապատասխան ծածկագիրը՝ տրամադրված վճարահաշվարկային կապակերպության կողմից, իսկ եթե օրենքը նախատեսում է պետական տուրքի վճարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, կամ դրա չափը նվազեցնելու հնարավորություն, ապա դիմումը պետք է ներառի համապատասխան միջնորդություն:

94. Դիմումը ստորագրում է դիմումը ներկայացնող անձը կամ նրա ներկայացուցիչը:

95. Դիմումը և դրան կից փաստաթղթերն ու նյութերն ուղարկվում են համապատասխան դատարան: Դիմում ներկայացնողը դիմումը և դրան կից փաստաթղթերի պատճենները ուղարկում է դատավարության մասնակիցներին:

96. Դիմումը վերադարձնելու հիմքերի բացակայության դեպքում դատարանը գործն ստանալու օրվան հաջորդող տասնհինգօրյա ժամկետում կայացնում է դիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշում:

97. Դիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումն այն կայացնելուց հետո՝ եռօրյա ժամկետում, ուղարկվում է դատավարության մասնակիցներին՝ միաժամանակ տեղեկացնելով դիմումին պատասխան ներկայացնելու նրանց իրավունքի մասին:

98. Դիմումը վարույթ ընդունելու որոշումն ուղարկելու հետ միաժամանակ դատավարության մասնակիցները ծանուցագրով տեղեկացվում են դատական նիստի ժամանակի ու վայրի մասին:

99. Վարչական դատավարության օրենսգրքի 188-190-րդ հոդվածները նորմեր են սահմանում դիմումը վերադարձնելու հիմքերի, դիմումի

պատասխանը ներկայացնելու կարգի և նոր երևան եկած և նոր հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման կարգի վերաբերյալ:

Ընդհանուր եզրակացություններ և առաջարկություններ

100. Ամփոփելով կատարված ուսումնասիրությունը և վեր հանելով ՄԻԵԴ –ի վճիռների և որոշումների հիման վրա դատական ակտերի վերանայմանը վերաբերող ներպետական կարգավորումներում նկատված բացերը, թերությունները և անորոշությունները՝ կարող ենք անել հետևյալ եզրահանգումները և առաջարկությունները՝

- Բոլոր դատավարական օրենսգրքերը կոնվենիցայով կամ դրան կից արձանագրություններով երաշխավորված անձի իրավունքների և ավատությունների խախտում արձանագրող ՄԻԵԴ-ի վճիռները և որոշումները դիտարկում են դատական ակտի վերանայման անվերապահ հիմք: Խնդիրն այն է, որ նման դեպքերում ոչ միշտ է հնարավոր դատական ակտի վերանայման միջոցով հասնել իրավունքի խախտման վերացմանը կամ մինչև խախտումը

եղած վիճակի վերականգնմանը (*restitutio in integrum*): Այդ առումով առաջարկում ենք դատավարական օրենսգրքերում ավելացնել դատական ակտի վերանայման պայման՝ նշելով, որ այն կարող է վերանայվել, եթե խախտումը ապոցություն է ունեցել գործի ելքի վրա, և այն չի կարող վերացվել կամ դրա արդյունքում պատճառված վնասը չի կարող փոխհատուցվել այլ կերպ, քան դատական ակտի վերանայումն է: Ի դեպ, նման պայմաններ առկա են Եվրոպական մի շարք պետությունների դատավարական օրենսգրքերում⁷: Այս առումով հարկ է նշել, որ Վճռաբեկ դատարանը ներկայացված մի շարք բողոքների առնչությամբ մերժել է գործի վերաբացումը՝ գտնելով, որ Եվրոպական դատարանի խախտում արձանագրող վճիռը կամ որոշումը հիմք չեն դատական ակտը բեկանելու համար:⁸

7. Տես, օրինակ, Էստոնիայի քրեական դատավարության օրենսգրքի 366-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետը:

8. Տես, օրինակ, Վճռաբեկ դատարանի 2019 թվականի նոյեմբերի 7-ի որոշումը քրեական գործ թիվ ԵԿԴ/0190/06/08 մասին, Վճռաբեկ դատարանի 2021 թվականի

■ Առաջարկվում է ՄԻԵԴ-ի վճռի կամ որոշման հիման վրա դատական ակտի վերանայման դատավարական ժամկետներին վերաբերող դրույթները փոխել՝ սահմանելով, որ Նոր հանգամանքով դատական ակտը վերանայելու համար բողոք կարող է բերվել Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի վճիռը կամ որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո, օրինակ, 4 կամ 6 ամսվա ընթացքում:

■ Նկատի ունենալով գործնականում ծագող խնդիրները ՄԻԵԴ-ի վճիռների հայերեն թարգմանությունը ներկայացնելու պահանջի առնչությամբ՝ առաջարկում ենք դատավարական օրենսգրքերում հստակեցնել Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի վճռի կամ որոշման հայերեն թարգմանությամբ տարբերակը կցելու պահանջը՝ անկախ դրանցում դատավարության և դրա ընթացքում ներկայացվող փաստաթղթերի լեզվին վերաբերող ընդհանուր դրույթի գոյությունից: Սա հստակություն կմտցնի քննարկվող իրավահարաբերություններում և կբացառի տարընթերցումները:

■ Բացի այդ, նկատի ունենա-

լով, որ անորոշություն կա ՄԻԵԴ-ի վճիռների և որոշումների հայերեն «պատշաճ թարգմանության» առումով, առաջարկվում է օրենսդրորեն հստակեցնել, որ որպես այդպիսին դիտարկվում է ՀՀ արդարադատության նախարարության «Թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից կատարված թագմանությունը, ինչը և ընդունելի է Վճռաբեկ դատարանի համար: Սա կբացառի դատական ակտի վերանայման բողոք բերողների կողմից սեփական միջոցներով ՄԻԵԴ-ի վճիռների թարգմանությունները և կապատի նրանց ավելորդ ծախսերից:

■ Դատական ակտի վերանայման համար բողոք բերելու ժամկետներն առավել կանխատեսելի դարձնելու համար առաջարկվում է ՄԻԵԴ վճիռները կամ առնվազն Կոմիտեի և ՄԵԾ պալատի կազմով կայացվածները թարգմանել ոչ թե 3, այլ 2 ամսվա ընթացքում, ինչը բողոք բերող անձի համար ժամանակային առումով առավել հարմարավետ կդարձնի բողոքի նախապատրաստումը:

■ Առաջարկում ենք վարույթի մասնավոր մասնակիցներից բացի Զր. դատ. օր.-ում Նոր հանգամանքի հիմքով դատական ակտի վերանայման բողոք բերելու

հոկտեմբերի 19-ի որոշումը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և տնտեսական գործերով պալատի 07.04.2006 թվականի որոշումը Նոր հանգամանքի հիմքով վերանայելու վերաբերյալ և այլն:

սուբյեկտների ցանկում ավելաց-
նել ՄԻԵԴ-ում գործի քննության
նր ներգրավված անձանց, ովքեր
իրավաչափ շահ ունեն այդ ակտի
վերանայման հարցում:

- Նկատի ունենալով, որ դատա-
վարության մասնակցի իրավա-
հաջորդի կողմից դատական
ակտի վերանայման բողոք բերե-
լու ժամկետը Քաղ. դատ. օր.-ում
կարգավորված չէ՝ առաջարկում
ենք Վարչ. դատ. օր.-ի համան-
մանությամբ հարցը կարգավորել
նաև Քաղ. դատ. օր.-ում:

Ծրագրի մասին

ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԶԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՅՈՒՎԱԾՈՎ ԿԱՅԱՑՎԱԾ ՎՃԻՌՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆԸ
Յունվար 2021-Դեկտեմբեր 2022

Ծրագիրը օժանդակում է Հայաստանի Հանրապետությանը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) այն վճիռների կատարման հարցում, որոնցով արձանագրվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում: Այդ վճիռների կատարումը ենթադրում է արդարադատության մատչելիության բարելավում, ազգային դատարանների կողմից վճիռների չկատարման կամ ուշ կատարման կանխարգելում, դատական քննության ժամկետների կրճատմանն ուղված միջոցառումների մշակում:

Ծագիրը օժանդակում է նաև Հայաստանի Վճռաբեկ դատարանին՝ ՄԻԵԴ-ի հետ փոխգործակցության արդյունավետ ընթացակարգեր մշակման հարցում, մասնավորապես, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 16-րդ արձանագրությամբ նախատեսված խորհրդատվական կարծիքների ստացման կապակցությամբ:

Ծրագիրը միտված է Հայաստանում դատական համակարգի բարեփոխմանը՝ դատական անկախության և դատական գործընթացների արդյունավետության ամրապնդման և եվրոպական չափանիշներին համապատասխան արդարադատության մատչելիության խթանման նպատակով:

Եվրոպայի խորհուրդն առաջատարն է մայրցամաքում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպությունների շարքում: Եվրոպայի խորհրդին անդամակցում են 46 պետություններ, այդ թվում՝ Եվրոպական միության բոլոր անդամ պետությունները: Եվրոպայի խորհրդի անդամ բոլոր պետությունները միացել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավունքի գերակայության պաշտպանությանը միտված միջազգային պայմանագրի: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկում է Կոնվենցիայի իրագործումը անդամ պետություններում:

www.coe.int

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE